

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot ja ulkomaalaisten säilöönotto

Case: Helsingin käräjäoikeus

Tomminen, Annica

2014 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot ja ulkomaalaisten
säilöönnotto - Case: Helsingin käräjäoikeus

Tomminen, Annica
Liiketalous
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2014

Tomminen, Annica

Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot ja ulkomaalaisten säilöönotto
Case: Helsingin käräjäoikeus

Vuosi 2014

Sivumäärä 59

Opinnäytetyö käsittelee henkilön vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ja ulkomaalaislain mukaista ulkomaalaisten säilöönottoa käräjäoikeuden näkökulmasta. Esimerkit käytännön toimintatavoista ja lain soveltamisesta perustuvat Helsingin käräjäoikeuden toimintatapoihin pakkokeinoasioiden käsittelyssä. Henkilön vapauteen kohdistuvia käräjäoikeudessa käsiteltäviä pakkokeinoja ovat vangitseminen ja matkustuskielto. Ulkomaalaislain mukainen ulkomaalaisen säilöönotto on turvaamistoimi, joka ei johdu rikosepäilystä ja jota käytetään ulkomaalaiseen kohdistettavien toimenpiteiden turvaamiseksi.

Opinnäytetyön teoreettisen osuuden tavoitteena on lukijan perehdyttäminen pakkokeinolain mukaisiin, henkilön vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin, joita käytetään esitutkinnan, syytteen mukaisen rikosasian oikeuskäsittelyn ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Käräjäoikeus käsittelee näitä pakkokeinoja ennen syytteen nostamista ja rikosasian tuomioistuinkäsittelyä. Lisäksi tarkastelun kohteena ovat ulkomaalaislain mukaiset säilöönottoasiat, joita käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa muiden pakkokeinoasioiden yhteydessä, vaikka niitä ei lain mukaan pakkokeinoiksi luokitellakaan. Tavoitteena on ollut kirjoittaa opinnäytetyö, jossa kerrotaan eri asiaryhmien osalta sekä niiden lainopillisesta taustasta että käytännön tilanteissa tapahtuvasta lain soveltamisesta.

Opinnäytetyön lähteenä on käytetty pakkokeinolainsäädäntöä ja prosessioikeutta käsittelevää kirjallisuutta sekä lainsäädäntöä ja virallislähteitä. Olen työskennellyt noin vuoden ajan käräjäsihteerinä Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokansliassa. Työssä onkin pyritty hyödyntämään oman ammattitaidon kehittymisen ansiosta kertynyttä tietoa ratkaisukäytännöstä ja toimintatavoista pakkokeinoasioiden käsittelyssä.

Työn toiminnallisena osana esitellään käytännön ohje, joka on suunnattu Helsingin käräjäoikeudessa työskenteleville käräjäsihteeereille, jotka käsittelevät vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ja ulkomaalaisten säilöönottoasioita. Ohjeen tavoitteena on toimia tukena uusien työntekijöiden perehdytyksessä sekä työkaluna kanslian toimintatapojen yhtenäistämässä. Ohje on laadittu aiempaa laajemmassa muodossa ja se on käytettävissä myös sähköisessä muodossa. Laaja ja monipuolinen ohje tukee itsenäistä työskentelyä ja auttaa löytämään ohjeet myös harvemmin vastaan tuleviin tilanteisiin. Ohjeen julkaiseminen sähköisessä muodossa takaa sen, että tieto on kaikkien saatavilla ja se löytyy helposti ja nopeasti. Lisäksi sähköisessä muodossa oleva ohje on helposti päivitettävissä.

Pakkokeinot, vangitseminen, matkustuskielto, säilöönotto, pakkokeinolaki, ulkomaalaislaki

Tomminen, Annica

**Coercive measures focusing on freedom and detention of aliens
Case: District court of Helsinki**

Year	2014	Pages	59
------	------	-------	----

The subject of this thesis is coercive measures against a person's freedom under the Coercive Measures Act and the detention of foreign nationals on the basis of the Finnish Aliens Act from the point of view of Finnish district courts. Helsinki District Court is used as a case to study the subject. Coercive measures against a person's freedom processed in district courts are imprisonment and the travel ban. Detention of foreign nationals on the basis of the Finnish Aliens Act is a precautionary measure, which is not used because the detainee is suspected of committing a crime, but as a measure to secure the implementation of the decisions of immigration authorities of Finland.

The objective of the theoretical part of the thesis is to guide the reader to the coercive measures used to restrict a person's freedom in order to secure the investigation of crime, the trial and the enforcement of the sentence. The district court makes the decision about using the coercive measures, first, before the charges have been brought against the suspect and later, before the trial. Furthermore, the thesis also studies the matters concerning the detention of foreign nationals under the Aliens Act processed by the coercive measure's office at the District Court of Helsinki even though by the law they are not classified as coercive measures. The objective of the thesis is also to provide comprehensive legal background and examples of application of the law in practical situations, when the district court deals with the cases of coercive measures and the detention of aliens.

The literature on Finnish legislation, publications on Procedural Law of Finland, the Coercive Measures Act and the Aliens Act have been used as sources of the thesis. Furthermore an attempt has been made by the author to utilize the information accumulated while working at Helsinki District Court as a trial secretary. The author's own observations about practical situations and how the cases of coercive measures are handled in the Helsinki District Court have provided the essential research material for the thesis.

The functional part of the thesis is a practical guide and recommendations for the secretaries, who work in the coercive measures office at the District Court of Helsinki dealing on a daily bases with the various coercive measures cases against person's freedom and the cases of detention of aliens. The purpose of the guide is to support and facilitate the orientation process of new employees and to provide a uniform way of actions for the office staff.

Coercive measures, detention, travel ban, Coercive measures Act, Alien's Act

Laki- ja lyhenneluettelo

ETL	Esitutkintalaki 22.7.2011/805
HE	Hallituksen esitys
OMA	Oikeusministeriön asetus vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa 953/2013
PKL	Pakkokeinolaki 22.7.2011/806
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
SHL	Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710
TVL	Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768
UlkomaalaisL	Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301
YTJulkL	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

Sisällys

1	Johdanto.....	8
1.1	Työn tavoitteet ja toteutus	8
1.2	Pakkokeino-ohjeen tausta ja laatimisprosessi	9
1.3	Suhde aiempiin julkaisuihin	11
2	Keskeiset käsitteet.....	12
2.1	Sovellettavat oikeusperiaatteet	12
2.2	Rikosprosessuaaliset pakkokeinot	14
2.3	Julkisuuteen liittyvät kysymykset	15
3	Pakkokeinoasioiden käsittely Helsingin käräjäoikeudessa	18
4	Vangitseminen	21
4.1	Vangitsemisen edellytykset ja rajoitukset.....	22
4.2	Toimivalta vangitsemisasiassa	23
4.3	Vangitsemisvaatimus: tekijä, muotovaatimus ja sisältö	25
4.4	Vangitsemisasiain käsittely.....	28
4.4.1	Menettely tuomioistuimessa.....	28
4.4.2	Selvitys ja todistelu vangitsemisasiassa	31
4.4.3	Päätös vangitsemisasiassa	31
4.4.4	Vangitsemisasiain uudelleen käsittely	33
4.5	Syytteen nostamista koskeva määräaika ja sen pidentäminen.....	34
4.6	Vangitun päästäminen vapaaksi	35
4.7	Muutoksenhaku	36
5	Matkustuskielto.....	37
5.1	Matkustuskielto käsitteenä sekä sen edellytykset ja rajoitukset	37
5.2	Toimivalta ja matkustuskieltoasian käsittely	40
5.3	Matkustuskieltopäätöksen sisältö, muuttaminen ja kumoaminen	41
5.4	Muutoksenhaku	42
6	Ulkomaalaisen säilöön otto	43
6.1	Säilöön ottoasian tausta	43
6.1.1	Ulkomaalaisen maahantulon edellytykset	43
6.1.2	Viranomaisten menettely ennen tuomioistuinkäsittelyä	44
6.1.3	Viranomaisen päätös ulkomaalaisen säilöön ottamisesta	45
6.2	Toimivalta ja säilöön ottoasian käsittely tuomioistuimessa	46
6.3	Tuomioistuimen päätös säilöön ottoasiassa	48
6.4	Säilöön oton päätyminen	49
6.5	Muutoksenhaku säilöön ottoasiassa ja säilöön otetun oikeusturva	50
7	Lopuksi.....	51
7.1	Työn onnistuminen ja toteutuksessa esiin nousseet haasteet.....	51

7.2 Kehitysehdotuksia Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokanslialle	52
Lähteet	55
Liitteet.....	57

1 Johdanto

1.1 Työn tavoitteet ja toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota tietoa vapauteen kohdistuvista pakkokeinoista pakkokeinoasioita käsittelevälle käräjäoikeuden kansliahenkilökunnalle ja sellaiselle lukijalle, joka ei ole aiemmin perehtynyt aiheeseen. Teoriaosuuden lähtökohtana on lukijan perehdyttäminen pakkokeinolain mukaisiin, vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin sekä ulkomaalaislain mukaisiin säilöönottoihin Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokanslian näkökulmasta sekä niiden taustalla olevaan lainsäädäntöön ja oikeudellisiin periaatteisiin. Työn toiminnallisena osana on vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja käsittelevä osa ohjekokonaisuudesta, joka on suunnattu pakkokeinoasioiden parissa työskenteleville käräjäsihteereille. Teoriaosuus ja tämän työn liitteenä esiteltävä osa pakkokeinosihteerin työohjeesta tarkastelevat vapauteen kohdistuvia rikosprosessuaalisia pakkokeinoja, joita käsitellään käräjäoikeudessa ennen syytteen nostamista. Lisäksi esillä ovat ulkomaalaislain mukaiset säilöönottoasiat, joita Helsingin käräjäoikeudessa käsittelee pakkokeinokanslia. Perinteisesti vapauteen kohdistuviksi, käräjäoikeudessa käsiteltäviksi pakkokeinoiksi luetaan vangitsemisasiat ja matkustuskieltoasiat. Säilöönottoasioiden käsittely muiden pakkokeinojen yhteydessä on kuitenkin looginen ratkaisu, sillä käsittelyjen luonteessa ja käytettävissä asiakirjoissa on paljon samankaltaisuuksia.

Opinnäytetyön aihepiirin rajaaminen vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin johtuu siitä, että ne ovat ylivoimaisesti suurin asiaryhmä Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävistä pakkokeinoasioista. Suuresta juttumäärästä ja toistuvista uudelleen käsittelyistä johtuen työllistävä vaikutus etenkin vangitsemisasioiden osalta on varsin suuri. Matkustuskieltoasiat otetaan opinnäytetyössä esille siksi, että ne ovat erittäin tiiviisti yhteydessä vangitsemisasioihin. Lisäksi etenkin vangitsemisasioiden käsittelyyn käräjäoikeudessa liittyy useita eri vaiheita ja erilaisia tilanteita sekä suuri määrä eri tilanteisiin soveltuvia asiakirjapohjia. Tässä työssä en tule esittämään poliisin tai muiden esitutkintaa suorittavien viranomaisten toimenpiteitä ennen vangitsemisvaatimusta muuten kuin sen verran, kuin on tarpeellista asian taustan ymmärtämiseksi. Vangitsemista ja matkustuskieltoa ei käsitellä myöskään syytteen nostamisen jälkeen tapahtuvan vangitsemisen tai matkustuskieltoon määräämisen näkökulmasta, sillä nämä vaiheet eivät Helsingissä kuulu pakkokeinokansliassa käsiteltäviin asioihin.

Säilöönottoasiat otan esille tässä työssä siitä syystä, että niistä on kirjoitettu huomattavan vähän julkaisuja ja asiaryhmä on jokseenkin tuntematon, vaikka viime aikoina muun muassa mediassa on käyty varsin paljon keskustelua ulkomaalaisten säilöönotosta ja käännytyksistä. Ulkomaalaisten säilöönottoasioista pyrin kertomaan hieman enemmän myös sidosryhmien taustaa, vaikka pääpaino onkin käräjäoikeuden näkökulmassa. Säilöönottoasioissa muiden viranomaisten toimivalta ulottuu pidemmälle kuin vangitsemisasioiden osalta, eikä säilöönottoasian

taustaa ole mahdollista ymmärtää ilman, että tietää, mitä vaiheita asiassa on ennen kärjääioikeuskäsittelyä. Säilöönottoasioiden käsittely Helsingin alueella on moninkertainen muihin kärjääioikeuksiin verrattuna. Tämä johtuu Suomen toistaiseksi ainoan säilöönottoyksikön sijainnista Helsingin Metsälässä.

Vaikka muiden viranomaisten vaikutusta vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin ja säilöönottoasioihin on otettu tässä työssä jonkin verran huomioon, tämän työn rajauksen ulkopuolelle jäävät esitutkintaa suorittavien viranomaisten käyttämät vapauteen kohdistuvat pakkokeinot. Kärjääioikeuskäsittelyn näkökulmasta opinnäytetyön rajaaminen vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin jättää sen ulkopuolelle myös vakuustakavarikko- ja takavarikkoasiat sekä salaiset pakkokeinot. Tässä opinnäytetyössä esitellään ennen kaikkea yleisimmät vapauteen kohdistuvat pakkokeinot. Näin ollen ei ole tarkoituksenmukaista esitellä esimerkiksi rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen liittyviä säilöönottoasioita tai itse luovutusasioita.

Opinnäytetyöni on toteutettu yhdistelemällä lainopillisen opinnäytetyön sekä työelämälähtöisen ja työelämää kehittävän toiminnallisen opinnäytetyön menetelmiä. Työ jakautuu teoriaosuuteen ja toiminnalliseen osaan. Teoriaosuuden tarkoituksena on esitellä mahdollisimman kattavasti aihepiirin kanalta olennaisin teoriatausta ja siihen liittyvä lainsäädäntö aiheen rajauksen puitteissa. Teoriaosuudessa kerrotaan, mitä vapauteen kohdistuvat pakkokeinot ovat, mihin niitä tarvitaan ja milloin niitä voidaan käyttää. Lisäksi teoriaosuudessa esitellään pakkokeinoasioiden käsittelyä kärjääioikeudessa käytännön näkökulmat huomioiden. Käytännön työtä havainnollistaa työn toiminnallinen osuus, joka on opinnäytetyön aihepiiriin liittyvä osa pakkokeinosihteerin työhjeesta. Teoriaosuus toimii siis johdantona ja teoreettisena pohjana toiminnallisen osan produktille eli ohjekansioperiaatteella toteutetulle pakkokeinosihteerin työhjeelle.

1.2 Pakkokeino-ohjeen tausta ja laatimisprosessi

Idea pakkokeinosihteereille suunnatun ohjeen laatimisesta syntyi, kun aloitin työskentelyn Helsingin kärjääioikeuden pakkokeinokansliassa. Ennen pakkokeinokansliaan siirtymistä suoritin työharjoitteluni kiertäen Helsingin kärjääioikeuden eri osastoilla. Työharjoittelun aikana huomasin, että Helsingin kärjääioikeudessa on jokapäiväisessä käytössä useita opinnäytetöinä toteutettuja ohjeita, jotka on koettu erittäin hyödyllisiksi. Pakkokeinokansliaan siirtymisen jälkeen huomasin, ettei kanslian käytössä aiemmin ollut, muutaman sivun mittainen ohje antanut riittävää tukea uusien työtehtävien opettelulle ja lukuisien eri työvaiheiden muistamiselle. Jo kärjääioikeutta edeltäneistä työpaikoista koin kattavien ohjeiden antamisen uudelle työntekijälle hyvänä keinona luoda tukea itsenäisen työskentelyn ja ammatillisen osaamisen kehittymiselle. Itsenäinen työskentely haastavissakin tilanteissa on helpompaa, kun on ohje,

johon voi tarpeen vaatiessa tukeutua. Näin ollen opinnäytetyön aiheen valinta ei tuottanut suuria vaikeuksia ja päädyin ohjeen laatimiseen.

Kun esittelin ehdotuksen pakkokeinosihteerin työohjeen laatimisesta opinnäytetyönä lähiesimiehelleni, osaston kansliaesimiehelle ja johtavalle pakkokeinotuomarille, kaikki kolme olivat sitä mieltä, että opinnäytetyön aihe on hyvä ja ohje tarpeellinen. Tarkoituksena oli alun perin laatia kaikki pakkokeinojen asiaryhmät kattava ohjekokonaisuus vuoden 2013 loppuun mennessä. Pakkokeinolain 1.1.2014 voimaan tullut muutos toi kuitenkin mukanaan paljon muutoksia asiakirjapohjiin ja toimintatapoihin. Tämä aiheutti viivästyksen ohjeen laatimisessa. Tämän hetkisen aikataulun mukaan kaikki pakkokeinojen asiaryhmät kattava ohjekokonaisuus valmistunee kesän 2014 aikana. Ohjeessa on huomioitu työvaiheisiin ja asiakirjapohjiin vaikuttavat, lainmuutoksen aiheuttamat muutokset. Tämän opinnäytetyön liitteenä oleva vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja käsittelevä ohje on vain pieni osa lopullisesta pakkokeinosihteerin työohjeesta. Vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja käsittelevän osuuden lisäksi haluan opinnäytetyön liitteeksi otetussa ohjeessa esitellä hieman myös pakkokeinokanslian toimintatapoja kanslian päivystystehtävien, istunnon järjestämiseen liittyvien vaiheiden ja muiden yhteisten töiden ohjeistuksen avulla. Helsingin käräjäoikeudessa pakkokeinoasioiden käsittely on suuresta juttumäärästä johtuen keskitetty erillisen kanslian tehtäväksi. Järjestely on muihin käräjäoikeuksiin verrattuna poikkeuksellinen. Pakkokeinoasioiden käsittelyn erilaisesta organisoinnista ja muuttuneesta pakkokeinolaista johtuen aiemmin laaditut ohjeet samasta aihepiiristä¹ eivät sovellu käytettäviksi Helsingin käräjäoikeudessa. Myös moninkertainen juttumäärä muihin käräjäoikeuksiin verrattuna aiheuttaa Helsingissä sen, etteivät muihin käräjäoikeuksiin tehdyt pakkokeino-ohjeet ole sovellettavissa Helsingin pakkokeinokanslian työskentelyssä.

Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokansliassa aiemmin käytössä ollut sihteerin työohje on muutaman sivun mittainen ja se käsittelee lähinnä päivystämiseen liittyviä asioita sekä perusmuotoisten, yleisimpien pakkokeinoasioiden käsittelyjen perusvaiheita. Lisäksi kanslian käytössä on ollut muutamia tiettyihin työtehtäviin ja juttutyyppeihin liittyviä erillisiä ohjeita. Uuden ohjeen tavoitteena on koota kaikki tieto samoihin kansiin siten, että tieto on helposti löydettävissä ja päivitettävissä. Aiemmin käytössä ollut sihteerin työohje antoi kuitenkin hyvän pohjan laatimalleni ohjeelle. Uuden ohjekokonaisuuden runkoa suunnitellessani olen käyttänyt pohjana vanhaa sihteerin työohjetta ja muita aiempia ohjeita. Uuden ohjeen asiasisällön suunnittelussa lähtökohtana on ollut vanhojen ohjeiden yhdistäminen niiden sisällön käyttökelpoisten osien osalta sekä uuden sisällön tuottaminen siltä osin, kun ohjetta ei aiemmin ole ollut tai kun ohje on ollut suppeampi. Vanhaan ohjeeseen verrattuna uutta on myös se, että ohjekansio on käytettävissä sekä paperiversiona että sähköisenä.

---

¹ Ks. Opinnäytetyö: Pöllänen, A. 2011. Ohje pakkokeinosihteerille: Case: Vantaan käräjäoikeus

Koska oppaita ja ohjeita laadittaessa on tärkeää huomioida kohderyhmä, oli alusta alkaen selvää, ettei sihteerin työohjeen toteuttaminen onnistu ilman kanslian henkilökunnan, kansliaesimiehen ja johtavan pakkokenotuomarin konsultaatioita. Kansliaesimiehen kanssa suunniteltiin aluksi ohjeen laatimisprosessin suuntaviivat. Ohjeelle asetetuista vaatimuksista tärkeimpiä ovat olleet helppokäyttöisyys, selkeys ja johdonmukaisuus sekä informatiivisuus. Ohjeelle asetettujen vaatimusten merkitys korostuu, kun huomioidaan Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävien pakkokeinoasioiden määrä. Suuresta juttumäärästä johtuen ohjetta käytettäessä ei saa kulua turhaa aikaa. Alun perin tarkoituksena oli esimiehen toiveen mukaisesti luoda kokonaisuus, jossa käydään läpi jokainen asiaryhmä ja erityistapaukset asiaryhmien sisällä vaihe vaiheelta. Useiden keskustelujen tuloksena päädyttiin kuitenkin siihen, että ohjeen sisällöstä ei saa muodostua liian laajaa, ettei ohjeesta tule raskaslukuinen. Näin ollen ohjeesta jätettiin pois työvaiheiden yksityiskohtainen kuvaus. Ohjeen helppokäyttöisyyden ja paikansäilytyksen todentamiseksi pakkokeinokanslian työntekijät ovat testikäyttäneet ohjetta sen laatimisprosessin eri vaiheissa. Lopuksi kansliaesimies on tarkistanut, että ohjeessa kuvattut työvaiheet on ohjeistettu tehtäväksi kanslian toimintaperiaatteiden ja yhteisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti. Ohjeen lainopillisen oikeellisuuden on tarkistanut pakkokeinoasioiden vastuutuomari. Ohjeen luotettavuuden ja oikeellisuuden varmistamisessa kansliaesimiehen ja pakkokeinoasioiden vastuutuomarin konsultaatiolla oli erittäin suuri merkitys.²

1.3 Suhde aiempiin julkaisuihin

Pakkokeinot ovat viime vuosina lisänneet kiinnostavuuttaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden aiheena. Tämän työn kanssa samankaltaisia, lainopillisen teorian ja toiminnallisen osana olevan ohjeistuksen yhdistäviä töitä on tehty useita. Tuoreimmassa töissä on otettu tarkastelun kohteeksi myös pakkokeinolain muutokset vuoden 2014 alussa.³ Lainuudistusta käsittelevä työ ei anna varsinaista tukea jokapäiväiselle työskentelylle, vaan se rajautuu käsittelemään ainoastaan muuttuvia lainkohtia. Eroa on myös kohderyhmän valinnassa, sillä lainuudistusta käsittelevä ohje on laadittu lähinnä tuomareita silmällä pitäen.⁴

Käräjäsihteerin työn näkökulmasta pakkokeinoja käsitteleviä opinnäytetöitä on tehty muun muassa Vantaan käräjäoikeuteen ja Tuusulan käräjäoikeuteen.⁵ Näissä opinnäytetöissä myös käräjäsihteerin työtä käsittelevät ohjeet ovat avainasemassa. Pakkokeinoasioista laaditut aiemmat ohjeet eivät kuitenkaan ole sovellettavissa Helsingin käräjäoikeudessa. Tämä johtuu siitä, että Helsingissä ei ole kiertävää pakkokeinotyöparia, vaan pakkokeinoasioita käsittelee oma erillinen kanslia. Pakkokeinojen määrä Helsingissä on huomattavasti suurempi kuin muu-

² Vilkka & Airaksinen 2003, 27, 40, 53-54

³ Ks. Opinnäytetyö: Kölhi, N. 2013. Pakkokeinolain uudistus - muutokset tuomioistuimen näkökulmasta

⁴ Ks. Opinnäytetyö: Kölhi, N. 2013. Pakkokeinolain uudistus - muutokset tuomioistuimen näkökulmasta

⁵ Ks. Opinnäytetyö: Sahlstein, M. & Mäkelä, R. 2009. Pakkokeinosihteerien työ Vantaan ja Tuusulan käräjäoikeuksissa, sekä Pöllänen, A. 2011. Ohje pakkokeinosihteerille Case: Vantaan käräjäoikeus

alla Suomessa. Helsingissä asioiden käsittelytapa eroaa muista käräjäoikeuksista lähinnä suuren juttumäärän takia. Lisäksi ulkomaalaislain mukaisiin säilöönottoasioihin liittyvät ohjeistukset ovat Helsingin käräjäoikeuden kansliatyön näkökulmasta puutteellisia, sillä muualla Suomessa säilöönottoasioita tulee vireille huomattavasti Helsinkiä vähemmän, eikä säilöönottoasian vireilläoloaika ole muualla Suomessa yhtä pitkä. Säilöönottoasioiden lyhyempi vireilläoloaika muualla Suomessa johtuu siitä, että säilöön otettujen pitkäaikaiseen sijoittamiseen tarkoitettu säilöönottoyksikkö, jonne kaikki Suomen säilöön otetut pyritään ensisijaisesti sijoittamaan, sijaitsee Helsingin Metsälässä.

2 Keskeiset käsitteet

2.1 Sovellettavat oikeusperiaatteet

Pakkokeinolakia sovellettaessa ja asioita käsiteltäessä tulee ottaa huomioon suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Oikeusperiaatteet on kirjattu pakkokenolain 1 lukuun ja ne tulevat sovellettaviksi kaikissa pakkokeinojen käytön vaiheissa ja jokainen esitutkintaa suorittava, pakkokeinon käyttöä vaativa tai niiden käytöstä päättävä viranomaisen joutuu omalta kohdaltaan arvioimaan asiaa oikeusperiaatteiden valossa. Oikeusperiaatteiden soveltamisella ei ainoastaan pyritä turvaamaan pakkokeinon käytön kohteena olevan henkilön oikeusturvaa, vaan tavoitteena on myös viranomaisvoimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen. Edellä mainittujen oikeusperiaatteiden lisäksi pakkokeinoasioita käsiteltäessä on huomioitava myös esitutkintalain 4 luvun mukaiset periaatteet, vaikka niitä ei pakkokeinolakiin olekaan sisällytetty.⁶

Suhteellisuusperiaate liittyy siihen, missä suhteessa käytettävä pakkokeino on asian laatuun nähden ja minkälaisia seurauksia pakkokeinon käytöllä voi olla henkilöihin, joihin sen käyttö vaikuttaa. Pakkokeinoja voidaan käyttää ainoastaan silloin, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana, kun otetaan huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys ja sen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä rikoksesta epäillylle tai muille aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.⁷ Rikoksen törkeyttä arvioidaan rikoksesta tuomittavan vankeusrangaistuksen keston vähimmäis- ja enimmäispituuksien avulla. Asian laatua voidaan epäillyn rikoksen törkeysasteen lisäksi arvioida myös teolla aiheutettujen tai tavoiteltujen haittaseuraamusten laadun ja vakavuuden sekä tekijän vaarallisuuden ja rikollisen toiminnan jatkamisvaaran näkökulmista. Mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä laajemmin ja tuntuvammin voidaan suhteellisuusperiaatteen mukaan kohdehenkilön oikeuksiin

---

⁶ Helminen ym. 2012, 96

⁷ PKL 1 luku 2 §

puuttua. Lisäksi voidaan todeta, että mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä suurempi on myös sen selvittämisen tresssi. Tämä vaikuttaa myös suhteellisuuden arviointiin.⁸

Vähemmän haitan periaatteen mukaan pakkokeinon käytöllä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää, kuin on välttämätöntä pakkokeinon käytön tarkoituksen saavuttamiseksi.⁹ Kenellekään ei myöskään saa aiheutua tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa pakkokeinon käytöstä. Vähemmän haitan periaate tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle aiheutetaan pakkokeinon käytöllä mahdollisimman vähän haittaa. Tästä syystä pakkokeinon käyttö saa esimerkiksi kestää vain sen ajan, mikä on välttämätöntä tarkoitusten saavuttamiseksi. Pakkokeinoja ei vähemmän haitan periaatteen mukaisesti saa koskaan käyttää rangaistustarkoituksessa, vaan sillä on aina oltava rikosprosessuaalinen tarkoitus. Vähemmän haitan periaate tulee usein sovellettavaksi tuomioistuimissa sellaisessa tilanteessa, jossa arvioidaan, tuleeko rikoksesta epäilty vangita tai pitää edelleen vangittuna, vai olisiko matkustuskielto epäillylle aiheutuvasta pienemmästä haitasta johtuen riittävä pakkokeino esimerkiksi esitutinnan sujuvuuden turvaamiseksi.¹⁰

Hienotunteisuusperiaatteen tulee ilmetä siten, että pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti.¹¹ Hienotunteisuusperiaate koskee kaikkia esitutkintaan osallistuvia henkilöitä ja pakkokeinojen käytössä myös tuomioistuimia. Epäillyn kohdalla kyse on aiheettomien epäluulojen välttämisestä ja epäillyn asianmukaisesta kohtelusta. Esitutkintatoimenpiteitä suoritettaessa on pyrittävä mahdollisimman pitkälle siihen, ettei henkilö leimaudu epäilyksenalaiseksi toimenpiteiden perusteella. Hienotunteisuusperiaatteen mukaisesti vapautensa menettäneitä pyritään suojaamaan tarpeettomalta julkisuudelta ja heitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Epäillyn lisäksi hienotunteisuus tulee huomioida myös mahdollisen asianomistajan tai todistajan näkökulmasta. Useimmiten asianomistajan huomioiminen liittyy käsittelyn ja asiakirjojen julkisuuteen ja julkisuuden rajoittamiseen arkaluontoisista tai yksityiselämän suojaa loukkaavista tiedoista johtuen. Mahdollisen todistajan tai ilmiantajan näkökulmasta tavoitteena on useimmiten suojata heitä ja heidän läheisiään mahdollisilta kosto- toimilta ja muilta ikävyyksiltä.¹²

Sekä PKL 1 lukuun että ETL 4 lukuun sisällytettyjen suhteellisuusperiaatteen, vähemmän haitan periaatteen ja hienotunteisuusperiaatteen lisäksi pakkokeinoasioita käsiteltäessä tulee huomioida soveltuvilta osin myös muut ETL:ssä säädetyt esitutkintaperiaatteet, joista ei erikseen ole mainintaa pakkokeinolaisissa. ETL 4 luvussa mainittujen esitutkinnassa sovellettavien

---

⁸ Helminen ym. 2012, 96

⁹ PKL 1 luku 3 §

¹⁰ Helminen ym. 2012, 99

¹¹ PKL 1 luku 4 §

¹² Helminen ym. 2012, 99-101

oikeusperiaatteiden mukaisesti esitutkinnassa ja samalla myös pakkokeinoasioiden käsittelyssä on pyrittävä tasapuolisuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että harkinnassa on otettava huomioon epäiltyä vastaan ja hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Lisäksi rikoksesta epäiltyä tulee kohdella syyttömänä esitutinnan aikana eikä häntä voida velvoittaa myötävai-kuttamaan sen rikoksen selvittämiseen, jonka tekijäksi häntä epäillään. Lisäksi esitutkintala-kiin on erikseen määritelty oikeusperiaatteet tilanteissa, joissa epäilty tai asianosainen on alle 18-vuotias. Mikäli epäilty on alle 18-vuotias, hänelle on tarvittaessa määrättävä edunval-voja ja häntä on kohdeltava hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, eikä toi-menpiteistä saa aiheutua hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.¹³

Pakkokeinon käytön seurauksia rikoksesta epäillylle tai muille henkilöille joudutaan usein ar-vioimaan subjektiivisesti. Arviointiin vaikuttavia seikkoja rikoksesta epäillyn kannalta ovat esimerkiksi hänen ikänsä ja muut henkilökohtaiset olot. Henkilökohtaisilla oloilla voidaan tar-koittaa esimerkiksi epäillyn sosiaalisia suhteita ja perhetilannetta, terveydentilaa, asumista, työskentelyä tai koulunkäyntiä tai vaikkapa naispuolisen henkilön raskautta. Seikkoja, jotka vaikuttavat myös muihin kuin ainoastaan rikoksesta epäiltyyn ovat esimerkiksi perheolot. Pak-kokeinon käytön puolustettavuutta arvioitaessa erilaiset seikat vaikuttavat väistämättä toinen toisiinsa ja tästä syystä niitä onkin tarkasteltava kokonaisuutena.¹⁴

2.2 Rikosprosessuaaliset pakkokeinot

Pakkokeinojen jaottelussa lähtökohtana on jako rikosprosessuaalisiin, siviiliprosessuaalisiin ja hallintoprosessuaalisiin pakkokeinoihin. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot voidaan niin ikään jaotella kolmeen eri ala-alueeseen, joita ovat vapauteen kohdistuvat pakkokeinot, muihin oikeushyviin kohdistuvat avoimet pakkokeinot ja salaiset pakkokeinot. Rikosprosessuaalisia pakkokeinoja käytetään rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi tai oikean aineellisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöllä voidaan puuttua yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin.¹⁵ Oikeushyvillä tarkoitetaan yksilöille perustuslailla säädettyjä perusoikeuksia, joita ovat oikeus vapauteen, liikkumisvapaus, henkilökohtainen koskemattomuus, yksityiselämän ja kotirauhan suoja, viestintäsalaisuus sekä omaisuuden suo-ja.¹⁶ Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttö puuttuu ratkaisevasti näihin perusoikeuksiin. Tästä syystä pakkokeinojen käytön tarpeellisuutta arvioitaessa on oltava erittäin huolelli-nen.¹⁷

¹³Jokela 2012, 169; Helminen ym. 2012, 90-96, 101-102

¹⁴ Helminen ym. 2012, 96

¹⁵ Jokela 2008, 168

¹⁶ Saraviita 2011, 153-154, 170, 178, 225

¹⁷ Tolvanen & Kukkonen 2011, 183-185; Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2012, 669-670

Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen keskeisistä tunnuspiirteistä ensimmäinen on puuttuminen yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin. Tämä voidaan tarvittaessa tehdä jopa fyysistä voimaa käyttämällä. Toinen tunnuspiirre on se, että pakkokeinojen käyttö edellyttää aina tehtyä tai epäiltyä rikosta. Pakkokeinojen käyttöä ei siten voida aloittaa ennen kuin esitutkinta on aloitettu. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että henkilö, johon pakkokeino kohdistuu, olisi tehnyt rikoksen tai häntä siitä epäiltäisiin. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen kolmantena tunnuspiirteenä on se, että niiden käyttöön ryhdytään rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että pakkokeinoon käytön tarkoituksena on rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaaminen siten, että estetään rikoksesta epäillyn, syytetyn tai tuomitun pakeneminen. Rikosprosessuaalisena tarkoituksena voi olla myös todisteiden hankkiminen tai niiden hävittämisen estäminen, rikoshyödyn poisottaminen tai rikoksella aiheutettujen vahinkojen korvausten suorittamisen turvaaminen. Lisäksi pakkokeinoja voidaan käyttää rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.¹⁸

Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen jaottelussa vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinnittäminen, nouto eli tuominen, pidättäminen, vangitseminen ja matkustuskielto. Näistä kaksi viimeistä, eli vangitseminen ja matkustuskielto, ovat käräjäoikeudessa käsiteltäviä asioita ja tuomioistuimen toimivallan alaisia pakkokeinoja. Vaikka vangitseminen on mahdollista kaikissa rikosasian käsittelyn vaiheissa, tässä työssä termi vangitseminen viittaa PKL 2 luvun 11 §:n mukaiseen, ennen tuomion antamista tapahtuvaan vangitsemiseen. Muihin oikeushyviin kohdistuvia avoimia pakkokeinoja ovat vakuustakavarikko, takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen, paikkaan kohdistuva etsintä eli kotietsintä sekä henkilöön kohdistuva etsintä. Tutkimuspaikan tai -kohteen eristämistä ja henkilöön kohdistuvaa etsintää lukuun ottamatta edellä mainitut pakkokeinot sisältävät vaiheita, joissa käräjäoikeuskäsittely on välttämätön. Salaiset pakkokeinot ovat teknisiä apuvälineitä apuna käyttäen tapahtuvaa valvontaa, kuuntelua, tarkkailua ja tietojen hankintaa. Lisäksi salaisia pakkokeinoja ovat peitetoiminta, valeostot, tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku. Tuomioistuimiin käsiteltäväksi tulevista salaisista pakkokeinoista valtaosa liittyy matkapuhelinliittymien ja telepäätelaitteiden kuunteluun ja valvontaan sekä sijaintitietojen hankkimiseen.¹⁹

2.3 Julkisuuteen liittyvät kysymykset

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta säätelee laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Julkisuusperiaatteen mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, mikäli kyseisessä laissa ei toisin säädetä.²⁰ Julkisuusperiaatteen taustalla on ajatus siitä, että käsittelyjen julkisuus antaa kansalaisille mahdollisuuden

¹⁸ Tolvanen & Kukkonen 2011, 184

¹⁹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 185; Helminen ym. 2012, 783

²⁰ YTJulkL 1 luku 1 §

kontrolloida ja valvoa tuomioistuimen toimintaa. Etenkin rikosasioiden käsittelyssä kontrollifunktion merkitys on koettu erittäin tärkeäksi. Lisäksi julkisten oikeudenkäyntien tarkoituksena on pitää yllä ihmisten mielenkiintoa ja luottamusta tuomioistuinten toimintaa kohtaan.²¹

Pakkokeinoasioiden julkisuus jakautuu kolmeen eri osaan, joita ovat asiakirjajulkisuus, käsittelyn julkisuus ja ratkaisun julkisuus. Pakkokeinoasioiden perustiedot, eli tiedot asian laadusta, asianosaisista, asian käsittelyn vaiheista ja suullisen käsittelyn ajankohdasta sekä käsittelypaikasta, tulevat salaisia pakkokeinoja lukuun ottamatta julkisiksi, kun asia on tullut vireille tuomioistuimessa.²² Sillä ei ole merkitystä, onko perustiedot jo ehditty merkitä tuomioistuimen diaariin, sillä perustiedot tulevat lain mukaan julkisiksi heti.²³ Asianomistajan henkilöllisyys voidaan määrätä salaiseksi sellaisessa rikosasiassa, joka koskee asianomistajan yksityiselämään liittyvää, erityisen arkaluonteista seikkaa.²⁴ Tieto asianomistajan henkilöllisyydestä on kuitenkin julkinen hänen omasta pyynnöstään. Asianomistajan henkilöllisyyden salaaminen on tavallista esimerkiksi silloin, kun kyse on seksuaalirikoksesta.²⁵

Pakkokeinovaatimuksen esittäjä voi tutkinnallisista syistä pyytää vangitsemista, matkustuskieltoa tai todisteiden esittämistä koskevan asian suullisen käsittelyn järjestämistä yleisön läsnä olematta ja asiakirjojen määräämistä salaisiksi. Vaatimus julkisuuden rajoittamisesta on useimmiten sisällytetty jo tuomioistuimelle toimitettavaan kirjalliseen vaatimukseen. Julkisuuden rajoittamista puoltavia tutkinnallisia syitä ovat esimerkiksi vaara todisteiden häviämisestä, asiaan osallisen pakoilusta tai siitä, että julkisuus saattaa vaikuttaa kanssaepäilyjen tai todistajien kertomuksiin. Vaatimuksen esittäjän lisäksi myös epäilty itse voi mistä tahansa syystä pyytää julkisuuden rajoittamista. Epäillyn esittämän pyynnön jälkeen asia voidaan käsitellä yleisön läsnä ollessa ainoastaan painavasta syystä. Painavana syynä voidaan tällaisessa tilanteessa pitää esimerkiksi sitä, että rikosepäilyä on käsitelty julkisuudessa poikkeuksellisen laajasti tai että epäiltynä on yhteiskunnallisesti merkittävä henkilö tai epäily koskee virkamiehen virassaan tekemää rikosta. Vaatimuksen esittäjän tai rikoksesta epäillyn esittämien pyyntöjen lisäksi myös tuomioistuin voi oma-aloitteisesti päättää asian käsittelemisestä suljettuina ovin sekä määrätä asiakirjat pidettäväksi salassa, mikäli sille on muusta syystä tarvetta.²⁶

Asiakirjajulkisuutta voidaan pakkokeinoasioissa rajoittaa siten, että pakkokeinoasian käsittelyssä kertyvä oikeudenkäyntiasiakirjat määrätä pidettäväksi salassa siihen saakka, kunnes syyte on nostettu tai asia on jäänyt sillensä. Asiakirjajulkisuuden rajoittaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikkia asiassa kertynyt kirjallinen aineisto määrätään pidettäväksi salassa. Tällaista kirjallista aineistoa on esimerkiksi tuomioistuimelle kirjallisena toimitettu vaati-

²¹ Vuorenää 2009, 77-78

²² YTJulkL 2 luku 4 §

²³ YTJulkL 2 luku 5 §

²⁴ YTJulkL 2 luku 6 § 1 momentti 1 kohta

²⁵ Tapanila 2009, 205; Tolvanen & Kukkonen 2011, 241

²⁶ Jokela 2005, 111-112

mus ja mahdolliset kirjalliset lausumat. Siltä osin kun asiakirjajulkisuus sivuaa ratkaisun julkisuutta, voidaan todeta, että päätösasiakirjaan kirjattujen asian perustietojen lisäksi julkisia tietoja ovat ainoastaan ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat. Näin ollen salaisiksi jäävät esimerkiksi päätöksen perustelut sekä päätöksen pöytäkirjaosa, johon kirjataan asianosaisten lausumat eli vaatimus ja vaatimuksen esittäjän suullisesti täydentämät seikat, sekä vaatimuksen johdosta annettu vastaus. Asianosaisille oikeudenkäyntiaineisto on kuitenkin aina julkista salaisia pakkokeinoja lukuun ottamatta. Perusteena julkisuuden rajoittamiselle esitetään useimmiten tutkinnallisia syitä ja aineiston julkiseksi tulemisella on toisinaan suurikin merkitys siihen, miten epäillyn rikoksen tutkinta ja lopulta syyteharkinta onnistuu. Pakkokeinoasiassa kertynyt oikeudenkäyntiaineisto sisällytetään usein joko kokonaan tai osittain syyteasian käsittelyn oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Tämä johtuu siitä, että pakkokeinoasioita käsiteltäessä esitetään näyttöä rikoksesta ja epäillyn syyllisyydestä. Koska asiakirjajulkisuutta voidaan rajoittaa ainoastaan siihen asti, kun syyte on nostettu tai asia on jäänyt sillensä, pakkokeinoasiassa kertynyt oikeudenkäyntiaineisto tulee julkiseksi samalla, kun syyteasian oikeudenkäyntiaineisto muutenkin.²⁷

Käsittelyjulkisuudella tarkoitetaan yleisön mahdollisuutta seurata asian suullista käsittelyä. Mikäli tuomioistuin ei pakkokeinovaatimuksen esittäjän tai epäillyn pyynnöstä johtuen määrää käsittelyä pidettäväksi suljetuin ovin tai katso julkisuuden rajoittamiselle olevan muuten tarvetta, käsittely on julkinen, ja yleisö saa vapaasti saapua paikalle. Yleensä tuomioistuin tekee päätöksen käsittelyn julkisuudesta oikeuden istunnossa asian ensimmäisen käsittelyn yhteydessä. Tällaisesta menettelystä ei erikseen säädetä laissa, mutta menettely on havaittu julkisuuden toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaiseksi. Käsittelyt pyritään siis pääsääntöisesti aloittamaan julkisena, eli ennen käsittelyn ja asiakirjojen julkisuudesta tehtävää päätöstä yleisö saa saapua halutessaan paikalle, mutta kun julkisuuden rajoittamista koskeva päätös on tehty, yleisö poistuu istuntosalista. Käsittelyjulkisuutta voidaan rajoittaa samoin edellytyksin kuin asiakirjajulkisuuttakin. Harkinnassa on otettava huomioon myös se, tullaanko syyte myöhemmin käsittelemään suljetuin ovin. Julkista käsittelyä puoltavia seikkoja ovat esimerkiksi se, että julkisen käsittelyn voidaan katsoa olevan epäillyn edun mukaista silloin, kun epäiltyjä on useita ja he ovat keskenään erimielisiä käsittelytavasta tai silloin, kun käsittelyyn on julkisuuden avulla tarvetta kohdistaa ulkopuolista kontrollointia ja valvontaa. Julkista käsittelyä puoltavana seikkana voidaan pitää myös sitä, että asiaan kohdistuu poikkeuksellisen suurta mielenkiintoa epäillyn henkilöllisyydestä tai epäilystä rikoksesta johtuen. Julkista käsittelyä puoltavana seikkana ei ainoastaan voi olla median suuri kiinnostus asiaa kohtaan, vaan rikosepäilyn tai epäiltyyn henkilöön liittyvien seikkojen on oltava erityisen poikkeuksellisia.²⁸

---

²⁷ Tapanila 2009, 207-208, 210-212

²⁸ Tapanila 2009, 208-209

Ratkaisujulkisuus toteutuu joko suullisen käsittelyn julkisuutena tai kirjallisen päätöksen yleisöjulkisuutena. Suullisen käsittelyn julkisuuden näkökulmasta ratkaisujulkisuus toteutetaan siten, että mikäli tuomioistuin julistaa ratkaisun pakkokeinoasian suullisen käsittelyn päätteeksi, yleisö saa saapua saliin siinä vaiheessa, kun ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ilmoitetaan. Kirjallisen päätöksen yleisöjulkisuutta taas toteutetaan käytännössä siten, että päätöksestä tehdään erillinen julkinen versio joko poistamalla tai peittämällä salassa pidettävät kohdat. Kuten jo asiakirjajulkisuuden yhteydessä on esitetty, pakkokeinoasian ratkaisussa on kaikissa tapauksissa julkista lopputulos ja sovelletut lainkohdat. Ratkaisu voidaan määrätä pidettäväksi salassa siltä osin kuin se sisältää YTJulkL 3 luvun 9 §:ssä tai 10 §:ssä tarkoitettuja, salassa pidettäviä tietoja tai seikkoja. Näin ollen salassapito voidaan määrätä koskemaan vain tarpeellisia osia päätöksestä, eikä koko päätöstä tarvitse julistaa salaiseksi. Ratkaisun julkisuuden rajoittamisen perusteena voi olla se, että suullinen käsittely on pidetty yleisön läsnä olematta.²⁹ Tästä syystä se, mitä käsittelyn julkisuudesta on päätetty, vaikuttaa myös ratkaisun julkisuuteen ja näin ollen myös perusteet ratkaisun julkisuuden rajoittamiselle ovat samat. Kuten muukin pakkokeinoasiassa kertynyt oikeudenkäyntiaineisto asiassa tehdyt päätökset tulevat julkisiksi, kun syyte on nostettu tai asia on jäänyt sillensä. Poikkeuksen muodostavat salaiset pakkokeinot, joissa suurin osa tehdyistä päätöksistä tulee julkisiksi tietyn säädetyn ajan kuluttua.³⁰

Ulkomaalaislain mukaisten säilöönottoasioiden käsittelyn ja asiakirjojen julkisuuteen liittyvissä kysymyksissä on eroja muihin pakkokeinoasioihin verrattuna. Käytännössä säilöönottoasian julkisuutta voidaan rajoittaa ainoastaan siten, että säilöön otetun henkilöllisyys määrätään salaiseksi.³¹ Näin ollen ulkomaalaislain mukaisten säilöönottoasioiden suullinen käsittely on julkinen eli yleisölle avoin. Säilöönottoasian käsittelyssä menetellään siten, että säilöön otetun henkilöllisyyttä ja siihen viittaavia tietoja ei käsittelyn aikana lausuta ääneen, jos istuntosalissa on muita kuin salassapitovelvollisia virkamiehiä. Säilöönottoasian päätöstä ei myöskään voida julistaa kokonaan salaiseksi. Päätökseen kirjataan kuitenkin tieto siitä, että henkilöllisyys on määrätty pidettäväksi salassa. Henkilöllisyyden julistaminen salaiseksi edellyttää sitä, että säilöön otettu on turvapaikanhakija ja henkilötietojen luovuttaminen saattaa aiheuttaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

3 Pakkokeinoasioiden käsittely Helsingin käräjäoikeudessa

Helsingin käräjäoikeus on Suomen 27 käräjäoikeudesta ainoa, jossa pakkokeinoasioita käsitellään tarvittaessa vuoden kaikkina päivinä. Helsingissä pakkokeinoasioiden käsittely on järjestetty muista käräjäoikeuksista poikkeavalla tavalla siten, että Helsingissä pakkokeinoasioiden

---

²⁹ YTJulkL 24 § 1 momentti 3 kohta

³⁰ Tapanila 2009, 210-212

³¹ YTJulkL 2 luku 6 §

käsittely on keskitetty erillisen kanslian tehtäväksi. Pakkokeinokanslia on osa Helsingin käräjäoikeuden rikosasioita käsittelevää osastoa numero kolme. Pakkokeinokansliassa työskentelee yhteensä yksitoista käräjäsiihteeriä. Pakkokeinokanslian yhteydessä toimii sakonmuutokanslia, jossa muuntorangaistusasioita käsittelee täysipäiväisesti yksi käräjäsiihteeri ja hänen apunaan osa-aikaisesti kaksi, myös pakkoasioita käsittelevää käräjäsiihteeriä. Kaikki Helsingin käräjäoikeuden tuomarit eivät käsittele pakkokeinoasioita, vaan tehtävään on nimetty erikseen noin 20 käräjätuomaria. Pakkokeinotuomarit on pyritty sijoittamaan tasaisesti käräjäoikeuden rikososastoille, koska he käsittelevät pakkokeinoasioita muun työnsä ohella. Vuoden 2014 alussa tehdyssä Helsingin käräjäoikeuden organisaatiomuutoksessa neljästä rikososastosta muodostettiin osastoja yhdistelemällä kaksi isompaa rikososastoa. Pakkokeinotuomarit sijoittuvat tällä hetkellä tasaisesti käräjäoikeuden rikosasioita käsitteleville osastoille kolme ja neljä.

Käräjäoikeudessa työskentely toteutetaan vakiintuneen käytännön mukaan siten, että tuomari ja siihteeri muodostavat työparin. Pakkokeinokansliassa sekä tuomari että siihteeri vaihtuvat päivittäin. Jos istuntopäivän juttumäärä uhkaa paisua liian suureksi tai käsittelyt joudutaan ajoittamaan päällekkäin, samalle istuntopäivälle määrätään toinen työpari, joka käsittelee osan esillä olevista asioista. Työparien vaihdellessa istunto- tai istuntopäiväkohtaisesti yhteisten toiminta- ja työskentelytapojen merkitys korostuu. Pakkokeinoasioiden käsittelypaikkana toimii Helsingin käräjäoikeuden sali 208, joka on varattu ainoastaan pakkokeinoasioiden käsittelyä varten. Vuosi 2014 on kuitenkin tuonut tullessaan muutoksia myös vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen käsittelypaikkaan. Helsingin käräjäoikeus on maaliskuun 2014 alusta lähtien käsitellyt vangitsemis- ja säilöönottoasioita myös Pasilan poliisitalon pakkokeinoistuntosalissa. Rajoituksena poliisitalolla järjestettävälle käsittelyille on se, että siellä käsitellään pääsääntöisesti ainoastaan sellaisten vangittavaksi vaadittujen, vangittujen ja säilöön otettujen henkilöiden asioita, joiden säilytyspaikka on Helsingin poliisivankila. Perjantait ovat Helsingin käräjäoikeudessa erittäin ruuhkaisia päiviä pakkokeinoasioiden käsittelyssä, ja istuntoja on jouduttu silloin tällöin järjestämään useammassa kuin yhdessä salissa. Käsittelyjen ruuhkaisuus aiheutti ennen ongelmia poliisin kuljetusjärjestelyissä. Uuden menettelyn on arvioitu tuovan helpotusta poliisin järjestelyihin.

Helsingin käräjäoikeus on Suomen suurin alioikeus, jonka tärkeimpänä tehtävänä on luoda oikeusturvaa yli 600 000 helsinkiläiselle sekä tuhansille yrityksille ja yhteisöille.³² Vuoden 2013 aikana Suomen käräjäoikeuksiin saapui 9950 uutta pakkokeinoasiaa. Saapuneista pakkokeinoasioista yli 2400 eli lähes 25 % tuli vireille Helsingin käräjäoikeudessa. Seuraavaksi eniten pakkokeinoasioita saapui Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen, jossa tuli vireille 905 uutta asiaa. Saapuneiden pakkokeinoasioiden muutos vuoteen 2012 verrattuna oli koko maassa 2 %, Helsingissä 2,4 %. Helsingin käräjäoikeudessa järjestettiin yli 4700 yksittäistä pakkokeinoasian

---

³² Helsingin käräjäoikeus

käsittelyä vuoden 2013 aikana. Näin ollen päivittäin käsiteltiin keskimäärin 13 juttua, pyhäpäivät ja viikonloput mukaan lukien. Todellisuudessa juttumäärä on arkipäivisin noin 18-20 juttua päivää kohden, sillä pyhäpäivinä ja viikonloppuisin käsittelyjä on vähemmän.³³

Istuntopäivän järjestäminen sisältää lukuisia eri tehtäviä, joista suurin osa on muualla kuin istunnossa tehtävää taustatyötä. Jos keskimääräinen juttumäärä istuntopäivää on noin 18 juttua, erilaisia työvaiheita on kymmeniä. Asioiden käsittely tavanomaisena istuntopäivänä vaatii muun muassa noin 50 erilaisen asiakirjan laatimista. Lisäksi yhteydenottoja eri tahoihin tarvitaan noin 60, joista keskimäärin 40 on onnistuneita ja loput 20 epäonnistuneita. Käräjäsihteerin on myös sovittava noin neljän videoneuvotteluyhteyden järjestämisestä. Lisäksi hänen on tehtävä kolme erilaista juttulistaa, jotka toimitetaan kuuteen eri paikkaan. Ennen käsittelyä ja niiden jälkeen tehdään myös huomattava määrä merkintöjä rikosasioiden tietokantaan eli Sakari-järjestelmään. Käsittelyn jälkeen sihteerin toimittaa eri tahoille yhteensä noin 60 kappaletta päätösten jäljennöksiä ja muita asiakirjoja. Avustajien ja tulkkien palkkioita maksetaan yhteensä noin 14 ja lisäksi tehdään keskimäärin kaksi puolustajanmääräystä. Lopulta kaikki 18 juttua on myös arkistoitava tai vietävä säilytykseen siten, että noin kahdessa jutussa asian käsittely päättyy ja asiakirjat arkistoidaan lopullisesti ja edelleen vireillä olevissa jutuissa valmiit asiakirjat jätetään odottamaan mahdollista uudelleen käsittelyä. Näihin ja muihin istuntopäivän järjestämiseen liittyviin tehtäviin kuluu aikaa lähes viisi työpäivää, josta itse istuntoon kuluu aikaa vain noin neljä ja puoli tuntia. Seitsemän tunnin ja 15 minuutin työpäivissä laskettuna yhden keskimääräisen pakkokeinoistuntopäivän vaatima työpanos on noin 5,5 sihteerityöpäivää.³⁴

Vuonna 2013 Helsingin käräjäoikeudessa järjestetyistä käsittelyistä 1317 koski vangitsemisasi-
oita, 40 matkustuskieltoasioita ja 1338 ulkomaalaisten säilöön ottamista koskevia asioita. Voi-
daan todeta, että yli puolet kaikista pakkokeinoasioiden käsittelyistä koski vapautteen kohdis-
tuvia pakkokeinoja tai ulkomaalaisten säilöön ottamista. Vangitsemispäätöksiä tehtiin yli 650.
Vangitsemisvaatimuksen hylkääminen oli varsin tavatonta, sillä vaatimus hylättiin vain noin 20
kertaa koko vuoden aikana. Yleisin vangitsemisen perusteena ollut epäilty rikos oli törkeä
huumausainerikos, josta epäiltyjä vangittiin lähes 250 kertaa. Toiseksi ja kolmanneksi ylei-
simmät vangitsemiseen johtaneet epäillyt rikokset olivat varkaus ja törkeä varkaus. Varkau-
desta epäiltyjä vangittiin noin 75 kertaa ja saman rikoksen törkeästä tekemuodosta epäiltyjä
lähes 60 kertaa. Uudelleen käsittelyissä edelleen vangittuna pitäminen oli päätöksen lopputu-
loksena yli 300 tapauksessa. Vangitun vapauttaminen oli yleisempää pidättämiseen oikeutetun
virkamiehen, kuin vangitun aloitteesta. Vangitsemispäätös kumottiin viran puolesta tai vangit-
tun esittämän pyynnön johdosta alle 25 kertaa. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen teke-
män esityksen perusteella tuomioistuimien teki vangitun vapaaksi päästämistä koskevia päätöksiä

³³ Käräjäoikeuden rikosoikeudelliset asiat 1.1. - 31.12.2013

³⁴ Pakkokeinoityöryhmän kansliaa koskeva osuus 2011

lähes 200 kappaletta. Syytteen nostamisen määräaika vangitsemisasiossa pidennettiin lähes 100 kertaa. Epäilty määrättiin vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon 13 kertaa. Syytteen nostamisen määräpäivää ja samalla matkustuskiellon voimassaoloaika pidennettiin noin 20 kertaa. Matkustuskieltoja kumottiin joko viran puolesta tai kieltoon määrätyn pyynnöstä hie-
man alle kymmenen kappaletta.³⁵

Vuonna 2013 ulkomaalaislain mukaisia säilöönottoasioita käsiteltäessä säilöön ottaminen ja edelleen säilössä pitäminen olivat yleisimmät lopputulokset, sillä hakijan esittämä vaatimus hyväksyttiin 1308 tapauksessa. Ainoastaan 13 vaatimusta hylättiin. Käsittely peruuntui ja asia jäi sillensä 17 tapauksessa. Syy asian jäämiselle sillensä oli kaikissa tapauksissa se, että vaatimus oli jo ehditty toimittaa käräjäoikeuteen, mutta säilöön otettu vapautettiin tai poistettiin maasta ennen käsittelypäivää. Noin puolet käsitellyistä säilöönottoasioista oli joko asian ensimmäisiä tai toisia käsittelykertoja. Käsittelyistä toinen puolikas sisälsi säilöönottoasioita, joissa oli kyse kolmannesta tai sitä myöhemmästä käsittelykerrasta. Yksittäistä henkilöä koskevaa säilöönottoasiaa käsiteltiin keskimäärin kolme kertaa. Luvuista voidaan päätellä, että useimmissa tapauksissa säilöönotto päättyi ennen kuin kiinniotosta oli kulunut 1,5 kuukautta. Säilöönottoasioita käsitellään pääasiassa arkipäivisin. Näin ollen yhdelle käsittelypäivälle ker-
tyi keskimäärin 5-6 säilöönottoasiaa.³⁶

4 Vangitseminen

Rikosprosessuaalisista pakkokeinoista vangitseminen on ankarin, sillä se johtaa usein pitkäkestoiseen vapaudenmenetykseen. Vangitsemisella puututaan erittäin ratkaisevasti yksilön perustuslain 2 luvun 7 §:n 1 momentissa säädettyyn oikeuteen vapaudesta sekä PL 2 luvun 9§:n 1 momentin mukaiseen liikkumisvapauteen.³⁷ Vangittuna pitämiseksi ei ole säädetty enimmäiskesto-aikaa. Vangitsemisella tarkoitetaan rikoksesta epäillyn henkilön vapauden riistämistä sekä tämän pitämistä säilössä esitutkinnan, syytteen mukaisen rikosasian oikeuskäsittelyn ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Vangitsemisella pyritään estämään epäiltyä pakenemasta, hävittämästä tai sotkemasta todisteita, vaikuttamasta asianosaisiin tai jatkamasta rikollista toimintaa. Vangitseminen on mahdollista kaikissa oikeudenkäynnin vaiheissa, ja päätöksen asiassa tekee aina tuomioistuimien. Tässä työssä vangitsemista käsitellään ainoastaan pidätettynä olevan henkilön vangitsemisen näkökulmasta.³⁸

---

³⁵ Pakkokeinoasioiden kuukausitilastot vuodelta 2013

³⁶ Pakkokeinoasioiden kuukausitilastot vuodelta 2013

³⁷ Helminen ym. 2012, 664

³⁸ Helminen ym. 2012, 780-781; Tolvanen & Kukkonen 2011, 226

4.1 Vangitsemisen edellytykset ja rajoitukset

Vangitsemisen edellytykset jaetaan yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleisen edellytyksen tulee olla käsillä kaikissa tapauksissa. Erityisistä edellytyksistä vähintään yhden vaihtoehdon tulee täytyä. Jos rikoksesta, josta vangittavaksi vaadittua epäillään, ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, erityisen edellytyksen käsillä oloa ei tarvita. Vangitsemisen yleinen edellytys on se, että on tehty rikos, jonka tekijäksi vangittavaksi vaadittua todennäköisin syin epäillään. Lisäksi henkilö voidaan vangita myös silloin, kun on syytä epäillä, että hän on syyllistynyt rikokseen. Kun epäilty vangitaan ”syytä epäillä” -perusteella, vangitsemisen muiden edellytysten tulee täytyä samalla tavalla kuin todennäköisin syin vangitsemisen yhteydessä. Lisäksi vangitsemisen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi oltava erittäin tärkeää. Lisäselvitys tarkoittaa esitutkintaviranomaisen suorittamaa toimenpiteitä, esimerkiksi avaintodistajan tavoittamista, rikospaikkatutkinnan loppuunsaattamista, kriminaalitekniistä tutkimusta tai asiantuntijalausannon hankkimista. ”Syytä epäillä” -perusteella vangitun asia on otettava käräjäoikeudessa viran puolesta esille viipymättä ja viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksen antamisesta. Vangittu on päästettävä heti vapaaksi, mikäli lisäselvitys ei ole antanut aihetta todennäköisin syin vangitsemiselle.³⁹

Vangitsemisen ja samalla myös pidättämisen erityiset edellytykset jaotellaan pakkokeinolaissa neljään eri kohtaan. Yleisimmin vangitsemisen erityisenä edellytyksenä on se, että epäillystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet tai muut seikat huomioon ottaen on syytä epäillä paonvaaran, sotkemisvaaran tai jatkamisvaaran käsillä oloa.⁴⁰ Paon vaaralla tarkoitetaan sitä, että on perusteltua olettaa epäillyn lähtevän pakoon tai muuten karttavan rikosprosessia eli esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Kun on syytä olettaa, että epäilty vapaana ollessaan vaikeutta asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa tai vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa, on kyse sotkemisvaarasta. Jatkamisvaara tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että on syytä olettaa epäillyn jatkavan rikollista toimintaa, mikäli häntä ei vangita.⁴¹

Vangitsemisen erityinen edellytys on myös se, että vangittavaksi vaadittua epäillään rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.⁴² Erityisenä edellytyksenä myös identifioimistarkoitus on mahdollinen.⁴³ Tämä tarkoittaa sitä, että rikoksesta epäilty on tuntematon eikä hän suostu ilmoittamaan nimeään tai osoitettaan tai antaa niistä ilmeisesti virheellisiä tietoja. Yhtenä vangitsemisen erityisenä edellytyksenä on se, että rikok-

---

³⁹ Helminen ym. 2012, 760-762, 783; Tolvanen & Kukkonen 2011, 227-228

⁴⁰ PKL 2 luku 5 § 1 momentti 2 kohta

⁴¹ Helminen ym. 2012, 762-764; Tolvanen & Kukkonen 2011, 218

⁴² PKL 2 luku 5 § 1 momentti 1 kohta

⁴³ PKL 2 luku 5 § 1 momentti 3 kohta

sesta epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän karttaa rikosprosessia poistumalla maasta.⁴⁴ Paonvaaran tulee tällaisessa tapauksessa olla perusteltu, eikä perusteluksi riitä ainoastaan se, että epäilty on ulkomaalainen.⁴⁵

Kohtuuttoman vangitsemisen kiellon mukaan epäiltyä ei saa vangita tai pitää edelleen vangittuna, jos se on kohtuutonta, kun otetaan huomioon asian laatu, rikoksesta epäillyn ikä tai muut epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet.⁴⁶ Sisällöltään kohtuuttoman vangitsemisen ja kohtuuttoman pidättämisen kiellot ovat samat. Asian laadulla tarkoitetaan rikosta, josta vangittavaksi vaadittua epäillään. Epäiltyä ei voida vangita sellaisen rikoksen perusteella, josta odotettavissa oleva rangaistus ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaan sakkoa ankarampi. Henkilön iällä on vaikutusta vangitsemisen kohtuullisuuteen. Vangitsemisella voi olla erityisen haitallinen vaikutus nuoreen henkilöön. Tästä syystä alle 18-vuotiaan henkilön vangitsemista tulee kohtuullisuusperiaatteen mukaan välttää. Alle 15-vuotiaana tehdystä rikoksesta vangitseminen ei ole sallittua, koska alle 15-vuotias ei ole teostaan rikosoikeudellisessa vastuussa.⁴⁷ Vangitsemisen kohtuuttomuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös epäillyn henkilökohtaiseen elämään liittyviä seikkoja, kuten perhesuhteet, epäillyn terveydentila tai mahdollinen hoidon tarve taikka työpaikan, asunnon tai opiskelupaikan säilyminen. HE 222/2010:ssä esimerkkinä on käytetty tilannetta, jossa rikoksesta epäillyllä on huollettavanaan alaikäinen lapsi, joka vapaudenriistosta johtuen jäisi vaille tarpeellista huoltoa.⁴⁸

PKL 2 luvun 14 §:n mukaan ”rikoksesta vangitun, joka on päästetty vapaaksi, saa vangita uudelleen samasta rikoksesta ainoastaan sellaisen seikan nojalla, johon vangitsemisvaatimuksen esittäjä ei ole voinut vedota aiemmasta vangitsemisesta päätettäessä”. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vangitsemisvaatimuksen esittäjä ei voi vedota uudelleen vangitsemisen yhteydessä sellaisiin seikkoihin, jotka ovat olleet tiedossa silloin, kun henkilön vangitsemista tai vangittuna pitämistä on käsitelty tuomioistuimessa tai silloin, kun hänet on päästetty vapaaksi.⁴⁹

4.2 Toimivalta vangitsemisasiassa

Vangitsemisesta päättää syyteasian forum eli syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Rikosasiassa toimivaltaisesta tuomioistuimesta säädetään rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain 4 luvussa.⁵⁰ Syyteasian tutkimisessa forum on rikoksen tekopaikkakunnan käräjäoike-

⁴⁴ PKL 2 luku 5 § 1 momentti 4 kohta; Helminen ym. 2012, 766-769

⁴⁵ HE 222/2010 vp, 248

⁴⁶ PKL 2 luku 13 §

⁴⁷ PKL 2 luku 11 § 4 momentti

⁴⁸ Tolvanen & Kukkonen 2011, 222-223, 230; HE 222/2010 vp, 248, 250

⁴⁹ Linna 2012, 138

⁵⁰ PKL 3 luku 1 §

us.⁵¹ Rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä sen seuraus ilmeni. Mikäli tekopaikkoja on useita, kunkin tekopaikkakunnan käräjäoikeus on asiassa toimivaltainen. Rikosasiassa toimivaltainen tuomioistuin voi olla myös se, jonka tuomiopiirissä syytettävä asuu tai vakituisesti oleskelee. Mikäli rikoskokonaisuuteen liittyvät rikokset ovat useiden henkilöiden tekemiä tai useilla paikkakunnilla tehtyjä, asiat voidaan koota yhteen ja käsitellä missä tahansa alioikeudessa, joka on edellä esitetyt seikat huomioon ottaen toimivaltainen jonkin teon osalta.⁵²

Vangitseminen muussa käräjäoikeudessa on mahdollista ainoastaan ennen syytteen nostamista. Vangitsemisesta voi tuolloin päättää sellainen käräjäoikeus, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä. Tällaisella käräjäoikeudella tarkoitetaan kiinniottamis- tai säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeutta. Käsittely kiinniottamis- tai säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeudessa on mahdollista, jos kuljetuksen järjestäminen kiinniottopaikkakunnalta tekopaikkakunnalle tuottaa pitkistä välimatkasta johtuen ongelmia. Vangitseminen kiinniottopaikkakunnan käräjäoikeudessa on mahdollista myös silloin, kun vangittavaksi vaaditun epäillään todennäköisesti syyllistyneen rikokseen myös kiinniottopaikkakunnalla. Lisäedellytyksenä on, että vangitsemisvaatimus on aiemman rikoksen johdosta jo tehtävissä, mutta tekopaikkakunnalla epäillyn rikoksen johdosta tehtävää vaatimusta ei voida vielä tehdä. Jos hakija esittää henkilöä vangittavaksi vaihtoehtoisessa käräjäoikeudessa, hakijan on ilmoitettava, missä käräjäoikeudessa syyte tullaan käsittelemään.⁵³ Mikäli henkilö vangitaan, käräjäoikeuden tulee ilmoittaa vangitsemisesta syytteen käsittelevälle käräjäoikeudelle.⁵⁴

Vangitsemisasiain käsittelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa.⁵⁵ Vangitsemisistunto voidaan pitää myös muuhun aikaan tai muussa paikassa kuin käräjäoikeuden varsinaisessa istuntopaikassa. Tällainen vaihtoehtoinen istuntopaikka on Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävissä pakkokeinoasioissa Pasilan poliisitalon pakkokeinoistuntosali. Lisäksi käsittely on mahdollista pitää myös sairaalassa tai muussa laitoksessa, jossa epäiltyä säilytetään. Edellytyksenä muualla kuin varsinaisessa istuntopaikassa käsittelylle se, että julkisuuden toteutumisesta on huolehdittu, mikäli asiaa ei käsitellä suljetuin ovin. Lisäksi istuntopaikan oveen on kiinnitettävä juttuluettelo. Käräjäoikeuksien päivystyksestä kiireellisissä tapauksissa säädetään oikeusministeriön asetuksella. Päivystysasioita tulee käsitellä kussakin hovioikeuspiirissä vuorollaan vaihtuva käräjäoikeus sekä jatkuvasti Helsingin käräjäoikeus.⁵⁶ Helsingin käräjäoikeudessa päivystävät pakkokeinotuomarit käsittelevät viikonloppuisin kiireellisiä vangitsemisasiota Helsingissä Pasilan poliisitalolla pakkokeinoistuntosalissa.⁵⁷

⁵¹ ROL 4 luku 1 § 1 momentti

⁵² Tolvanen & Kukkonen 2011, 231-232; Helminen ym. 2012, 789

⁵³ PKL 3 luku 13 §

⁵⁴ Tolvanen & Kukkonen 2011, 231-232; Helminen ym. 2012, 789-790

⁵⁵ Jokela 2005, 226

⁵⁶ OMA 953/2013, 4 §

⁵⁷ Tolvanen & Kukkonen 2011, 231-232; Helminen ym. 2012, 791-792

4.3 Vangitsemisvaatimus: tekijä, muotovaatimus ja sisältö

Vangitsemisvaatimuksen tekeminen käynnistää vangitsemismenettelyn. Vaatimuksen tekemiseen liittyy kaksi eri vaihetta. Ensimmäinen vaihe on vangitsemisvaatimuksen toimittaminen tuomioistuimelle ja toinen vaatimuksen esittäminen tuomioistuimessa. Ennen syytteen käsittelyn alkamista vangitsemisvaatimuksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetut virkamiehet on lueteltu PKL 2 luvun 9 §:ssä. Tavallisimmin vangitsemisvaatimuksen tekijä, jota kutsutaan tuomioistuimessa hakijaksi, on rikosasian esitutkinnan tutkinnanjohtaja joko poliisissa tai tullissa. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi tehdä vangitsemisvaatimuksen myös tutkinnanjohtajan puolesta, mikäli tutkinnanjohtaja on virkanimikkeeltään esimerkiksi ylikonstaapeli, jolla ei ole oikeutta pidättämiseen. Ennen vangitsemisvaatimuksen tekemistä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee ilmoittaa asiasta sille syyttäjälle, joka todennäköisesti tulee toimimaan syyttäjänä asiassa. Helsingissä käytäntönä on ollut se, että ilmoitus tehdään syyttäjänvirastoon, sillä suuresta juttumäärästä johtuen syyttäjää saattaa selvitä vasta vangitsemisasiain käsittelyn jälkeen. Myös syyttäjä on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Velvollisuus ilmoituksen tekemiseen johtuu siitä, että syyttäjän tulee punnita, ovatko vangitsemisen edellytykset olemassa ja onko asiassa aihetta syytteen nostamiselle. Syyttäjä voi myös halutessaan esittää vangitsemisvaatimuksen, mutta tällainen menettely on kuitenkin suhteellisen harvinainen.⁵⁸

Vangitsemisvaatimuksen tulee olla lopullisessa muodossaan aina kirjallinen.⁵⁹ Hakija voi kuitenkin tehdä vangitsemisvaatimuksen kiireellisessä tapauksessa myös suullisesti tai puhelimitse. Käytännössä hakijat tekevät vangitsemisvaatimuksesta niin kutsutun suullisen ilmoituksen tuomioistuimelle lähes aina ennen kirjallisen vaatimuksen toimittamista. Suullinen ilmoitus vastaa suullista vangitsemisvaatimusta. Suullisesti esitetty vangitsemisvaatimus tulee vahvistaa viipymättä kirjallisesti. Käytännössä suullinen vaatimus on kirjallista vangitsemisvaatimusta niukempi ja siinä ilmoitetaan vaatimuksen tärkeimmät tiedot, kuten epäillyn nimi ja syntymäaika, kiinniottoaika- ja paikka, epäilty rikos tekoaikoineen ja -paikkoineen sekä vaatimuksen esittäjän nimi. Muita tietoja, joita esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokanslia pyytää hakijaa kertomaan, ovat muun muassa se, tullaanko asiassa vaatimaan asiakirja-aineiston salaamista ja käsittelyä suljetuin ovin sekä aikooko hakija esittää epäillylle yhteydenpidon rajoituksia. Kirjallinen vangitsemisvaatimus voidaan toimittaa tuomioistuimelle telekopiona, sähköpostilla tai muuna sähköisenä viestinä. Käräjäoikeuden tulee kirjallisesti kirjata, milloin vangitsemisvaatimus on saapunut tai milloin vaatimus on tehty suullisesti.⁶⁰

---

⁵⁸ Tolvanen & Kukkonen 2011, 233; Helminen ym. 2012, 792-793

⁵⁹ PKL 3 luku 3 §

⁶⁰ Helminen ym. 2012, 796-797

Pidätettyä koskeva vangitsemisvaatimus on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista.⁶¹ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hakijan on viimeistään edellä mainittuun ajankohtaan mennessä tehtävä vähintään suullinen vangitsemisvaatimus. Vaikka edellä kuvattu menettely koskee pääasiassa tilannetta, jossa pidätettynä olevaa vaaditaan vangittavaksi, sovelletaan sitä myös poissa olevana vangittuihin. Kun poissa olevana vangittu otetaan kiinni, vangitsemisvaatimus uudistetaan. Määräaika vaatimuksen tai tässä tapauksessa ilmoituksen tekemiselle umpeutuu neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta tai siitä, kun ulkomailla vapautensa menettänyt on saapunut Suomeen tai poissaolevana vangittu otetaan Suomessa tavattaessa kiinni. Mikäli vangitsemisvaatimus tehdään myöhässä, asia voidaan jopa jättää tutkimatta, jolloin pidätetty tulee päästää vapaaksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Vangitsemisvaatimuksen tutkimatta jättämisestä ei tällaisessa tapauksessa ole olemassa oikeuskäytäntöä, eikä näin ole käytännössä kertaakaan toimittu. Periaatteessa menettely on mahdollinen jos sovelletaan samoja säännöksiä kuin mitä sovelletaan syytteen nostamista koskevan määräajan pidentämispyyntöihin. Syytteen nostamista koskevan määräajan pidentämispyyntön esittämisen määräaikaa käsitellään jäljempänä luvussa 4.5.⁶²

Kirjallinen vangitsemisvaatimus on suullista vaatimusta informatiivisempi. Kirjallisen vaatimuksen tulee olla niin yksityiskohtainen, että sitä ei tarvitse enää merkittävästi täydentää vangitsemisistunnossa. Tällä tavoin taataan vangittavaksi vaaditulle ja hänen avustajalleen mahdollisuus vastata vaatimukseen. Kirjalliseen vangitsemisvaatimukseen tulee kirjata samat tiedot, kuin mitä suullisesti on esitetty. Olennaisimmat tiedot ovat, kuten edellä on mainittu, vangittavaksi vaaditun nimi ja syntymäaika, kiinniottoaika sekä erittely epäillyistä rikoksista tekoaikoineen ja -paikkoineen. Vaatimuksessa tulee mainita myös vaatimuksen tekijän nimi ja virka-asema, syytteen käsittelypaikka tai vaihtoehtoisen forumin toimivalta, esitys syytteen nostamisen määröpäivästä sekä tiedot epäillyn oikeudenkäyntiavustajasta ja mahdollisesta tulkin tarpeesta. Lisäksi yleisten ja erityisten edellytysten tueksi on kirjoitettava lyhyt selvitys siitä, mitkä ovat keskeiset tosiseikat asiassa ja mihin seikkoihin edellytysten olemassaolo perustuu. Yleisen edellytyksen perusteluna on useimmiten kuvaus tapahtumista. Erityisiä edellytyksiä taas perustellaan selvityksellä ja olettamuksilla vallitsevista olosuhteista. Lisäksi vangitsemisvaatimukseen kirjataan mahdolliset liitännäisvaatimukset.⁶³

Vangitsemisvaatimuksessa esitettävillä liitännäisvaatimuksilla tarkoitetaan vangitun sijoittamispaikkaa koskevaa vaatimusta sekä vaatimusta yhteydenpidon rajoitusten määrittämisestä. Tutkintavangit sijoittamisesta säädetään tutkintavankeuslaissa ja yhteydenpidon rajoittamisesta pakkokeinolaissa. Liitännäisvaatimuksilla ja vaatimusten hyväksymisellä saattaa olla

---

⁶¹ PKL 3 luku 4 §

⁶² Helminen ym. 2012, 796, 819

⁶³ Tolvanen & Kukkonen 2011, 233-234

ratkaiseva merkitys etenkin esitutkinnan alkuvaiheessa. Isoissa juttukokonaisuuksissa, joissa vastaajia on useita, tai tilanteissa, joissa vastaaja saattaa pyrkiä tavalla tai toisella vaikuttamaan rikosasian käsittelyn lopputulokseen, liitännäisvaatimusten mukaisten määräysten merkitystä voidaan pitää erittäin tärkeänä aina pääkäsittelyyn asti.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikoksen johdosta vangittu henkilö tulee viipymättä viedä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimivaan vankilaan tai erityisestä syytä muuhun tutkintavankilana toimivaan vankilaan. Helsingissä vangitut sijoitetaan pääsääntöisesti lopulta Vantaan vankilaan. Muista tutkintavankiloista kysymykseen voi tulla esimerkiksi Jokelan vankila, jos muuhun tutkintavankilaan sijoittaminen on esimerkiksi kanssaepäiltyjen erillään pitämisestä johtuen tarpeellista. Tutkintavangin sijoittaminen avolaitokseen ei lain mukaan ole sallittua. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän pyynnöstä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi määrätä tutkintavangin sijoitettavaksi poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan eli poliisivankilaan, mikäli se on välttämätöntä. Poliisivankilaan sijoittaminen on mahdollista tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä tai jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syytä vaatii. Poliisivankilassa säilyttämiselle on esitettävä aina perustelut. Sijoittaminen poliisivankilaan on varsin tavallista esitutkinnan alkuvaiheessa ja etenkin silloin, jos epäiltyjä on useita. Tutkintavangin säilyttäminen poliisivankilassa ei saa kestää neljää viikkoa pidempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä.⁶⁴ Jos säilyttäminen poliisivankilassa kestää pidempään kuin neljä viikkoa, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.⁶⁵

Yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Vangittua voidaan estää pitämästä yhteyttä vankilan ulkopuolella oleviin henkilöihin sekä tiettyihin tutkintavankeihin. Yhteydenpitoa lähiomaisiin tai muihin läheisiin voidaan rajoittaa vain sen verran, kun on välttämätöntä ja ainoastaan silloin, kun käsillä on rikoksen selvittämiseen liittyviä erittäin painavia syitä. Ulkomaalaisen yhteydenpidossa kotimaansa lähetystyön pätevät samat periaatteet lähiomaisiinkin. Yhteydenpitoa avustajaan ei saa rajoittaa. Yhteydenpidon rajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää tai pidempään, kuin on välttämätöntä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee tarvittaessa päättää yhteydenpidon rajoitusten poistamisesta, mutta päätöksen voi tehdä myös tuomioistuin. Yhteydenpidon rajoituksen voimassaoloajasta voidaan myös todeta, että yhteydenpidon rajoituksen voimassaolo päättyy viimeistään silloin kun tutkintavanki päästetään vapaaksi.⁶⁶

---

⁶⁴ TVL 2 luku 1 § 3 momentti

⁶⁵ Tolvanen & Kukkonen 2011, 234-235

⁶⁶ PKL 4 luku 1 §

4.4 Vangitsemisasian käsittely

4.4.1 Menettely tuomioistuimessa

PKL 3:5 §:n mukaan vangitsemisasiä tulee ottaa tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätetyn vangitsemista koskeva vaatimus tulee ottaa käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua siitä, kun epäilty on otettu kiinni. Neljän vuorokauden määräaika lasketaan kellonajan tarkkuudella. Jos vangittu on otettu kiinni esimerkiksi maanantaina päivällä kello kaksitoista, vangitsemisasian käsittely on aloitettava saman viikon perjantaina ennen kello kahtatoista. Koska pidätetyn vangitsemista koskevassa asiassa ei tältä osin sovelleta määräaikalakia, istuntopäivä voidaan järjestää minä tahansa viikonpäivänä, pyhäpäivät mukaan lukien. Tuomioistuin määrää käsittelyajan sen jälkeen, kun tuomioistuimen kanslia on vastaanottanut suullisesti tai puhelimitse tehdyn ilmoituksen vangitsemisvaatimuksesta tai kun kirjallinen vangitsemisvaatimus on tullut tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen tulee käsittelyaikaa määrätessään huomioida vangitsemisvaatimuksen esittäjän ja vangittavaksi vaaditun avustajan perustellut toiveet käsittelyajankohdasta. Lisäksi huomioitavaa on se, että pidätetyn kuljettamiselle käsittelypaikkaan tulee varata riittävä aika.⁶⁷

Vangitsemisvaatimuksen esittää tuomioistuimessa joko vangitsemisvaatimuksen tekijä tai hänen määräämänsä asiaan perehtynyt virkamies. Vaatimuksen esittäjän tulee olla henkilökohtaisesti läsnä asian käsittelyssä. Määrätty virkamies voi käyttää puhevaltaa siltä osin, kuin puhevallan käyttämisestä ei ole rajoitettu vangitsemisvaatimuksessa. Asiaan perehtyneisyyttä edellytetään siitä syystä, että vaatimuksen esittäjän tulee voida esittää asiassa riittävää selvitystä. Määrätty virkamies voi tarvittaessa luopua vangitsemisvaatimuksen esittämisestä tai jostakin vangitsemisperusteesta. Mikäli vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen määräämä virkamies ei ole pidättämiseen oikeutettu virkamies, tämä ei voi käyttää puhevaltaa vangitsemisvaatimusta laajemmin. Hän ei siis voi esittää vangitsemiselle sellaista perustetta, jota ei ole kirjattu vangitsemisvaatimukseen, koska kysymys olisi tällaisessa tilanteessa sellaisesta vaatimisesta, johon vain pidättämiseen oikeutettu virkamies on oikeutettu. Jos asian käsittelyn aikana tulee tarve tämän kaltaiselle vaatimuksen täydentämiselle, paikalle pitää saada vangitsemisvaatimuksen tekemiseen oikeutettu virkamies tai häneen on vähintäänkin saatava yhteys käsittelyn aikana. Syyttäjä voi olla läsnä käsittelyssä, vaikka hän ei olisikaan vaatimuksen tekijä tai esittäjä. Asianomistaja saa olla läsnä vangitsemisasian käsittelyssä yleisön joukossa, jos asiaa ei käsitellä suljetuin ovin, mutta hän ei saa käyttää puhevaltaa tuomioistuimessa asian esituskintavaiheessa.⁶⁸

---

⁶⁷ Helminen ym. 2012, 797

⁶⁸ Tolvanen & Kukkonen 2011, 238-239

Vangittavaksi vaadittua on kuultava henkilökohtaisesti vangitsemisvaatimuksesta.⁶⁹ Lisäksi hänelle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä. Vangittavaksi vaaditulle määrätään avustaja viran puolesta ROL 2 luvun 1 §:n mukaan. Vangittavaksi vaaditulle tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi, vaikka häntä ei olisikaan pidätetty.⁷⁰ Mikäli vangittavaksi vaadittu ei ole Suomessa, on tietymättömissä tai hän välttelee esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä, hänelle ei tarvitse varata tilaisuutta tulla kuulluksi. Käytännössä tämä koskee sellaisia henkilöitä, joita esitetään vangittavaksi poissa olevana. Tällöin vangittavaksi vaaditun valtuuttamalle, tiedossa olevalle avustajalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi.⁷¹

Jos vangittavaksi vaadittu on alle 18-vuotias, tuomioistuimen tulee huolehtia siitä, että myös vangittavaksi vaaditun huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle sekä sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimielimen, eli sosiaaliviranomaisen, edustajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasian käsittelyssä. Tämän menettelyn tavoitteena on vangittavaksi vaaditun tukeminen ja sellaisten olosuhteiden esiin tuominen, joilla saattaa olla merkitystä vangitsemisen kohtuullisuuden arvioimiseen. Laillisen edustajalle tai sosiaaliviranomaisen edustajalle ei tarvitse varata tilaisuutta tulla kuulluksi, jos häntä ei kyetä tavoittamaan tai jos tilaisuuden varaamatta jättämiselle on rikosasiaan liittyviä painavia syitä. Edellä mainittujen poissaolo ei kuitenkaan estä asian käsittelyä. Laillisen edustajan kuulemisesta voidaan poiketa rikostutkinnallisista syistä tai silloin, kun vangittavaksi vaaditun ja hänen laillisen edustajansa välillä on ilmeinen intressi- tai eturistiriitiriita, esimerkiksi silloin, kun molempien epäillään syyllistyneen samaan rikokseen tai alle 18-vuotiaan tekemä rikos on kohdistunut huoltajaan. Eturistiriitatilanteessa voidaan HE 222/2010:n mukaan ryhtyä laillisen edustajan määräämiseen vajaanlaiselle.⁷²

Vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan käyttää videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on näkö- ja puheyhteys keskenään.⁷³ Jos vangittavaksi vaadittu on alle 18-vuotias ja käsittelyssä kuullaan hänen laillista edustajaansa tai sosiaaliviranomaisen edustajaa, kuuleminen voi tapahtua puhelimitse, eli siten, että käsittelyyn osallistuvilla on keskenään vähintään puheyhteys.⁷⁴ Vangittavaksi vaadittu on kuitenkin tuotava tuomioistuimeen aina, kun tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena. Helsingin käräjäoikeudessa käytäntönä on ollut, että vangitsemisasian ensimmäiseen käsittelyyn vangittavaksi vaadittu tuodaan henkilökohtaisesti, mutta mahdollisissa uudelleen käsittelyissä häntä voidaan kuulla videoyhteyden välityksellä.

---

⁶⁹ PKL 3 luku 6 § 2 momentti

⁷⁰ PKL 3 luku 6 §

⁷¹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 239

⁷² Tolvanen & Kukkonen 2011, 243

⁷³ PKL 3 luku 6 § 4 momentti

⁷⁴ Tolvanen & Kukkonen 2011, 242

Vangitsemisasian käsittelyssä vaatimuksen tekijä tai hänen määräämänsä virkamies toistaa vangitsemisvaatimuksen suullisesti ja tekee tarvittaessa tarkennuksia vangitsemisen perusteena oleviin seikkoihin. Tämän jälkeen puheenvuoro annetaan vangittavaksi vaaditulle ja hänen puolustajalleen tai avustajalleen, joilla on mahdollisuus esittää vastine vangitsemisvaatimukseen. Yleensä vastineen sisältönä on vangittavaksi vaaditun näkemys syyllisyyskysymyksen ja hänen suhtautumisensa vangitsemisvaatimukseen. Vangittavaksi vaadittu voi esittää perusteluja sille, miksi hän kiistää syyllistyneensä epäiltyihin rikoksiin, viittaamalla esimerkiksi näytön puutteeseen tai perusteisiin, jotka osoittavat hänen syyttömyyttään. Epäilty voi myös kiistää erityisten edellytysten olemassaolon, eli paonvaaran, sotkemisvaaran tai jatkamisvaaran, vaikka hän ei itse rikosta kiistäisikään. Vastineessa tuodaan useimmiten esiin myös seikat, joilla saattaa olla merkitystä vangitsemisen kohtuullisuutta arvioitaessa. Vangittavaksi vaaditun puolelta voidaan myös esittää perusteluja sille, miksi matkustuskielto on riittävä pakkokeino.⁷⁵

Viimeistään vastineen esittämisen jälkeen vaatimuksen esittäjän pitää pystyä perustelemaan, miksi vapauden menetys on välttämätöntä. Myös liitännäisvaatimuksille on esitettävä perustelut. Lisäksi tuomioistuimen tulee tarvittaessa käyttää kyselyoikeuttaan lisäselvityksen saamiseksi ja vangitsemisperusteiden tarkentamiseksi. Vaatimuksen esittäjän tulee varautua myös siihen, että puheenjohtaja saattaa esittää hänelle pyynnön selostaa suullisesti esitutkinnan senhetkistä vaihetta. Vangitsemisasian käsittely etenee yleensä johdonmukaisena vuoropuheluna, jossa vaatimuksen esittäjä, vangittavaksi vaadittu ja hänen avustajansa esittävät puheenjohtajan johdolla vuorotellen argumentteja ja vasta-argumentteja. Tuomioistuimen on usein tyydyttävä vaatimuksen esittäjän suulliseen ilmoitukseen lisäselvityksen olemassaolosta ja sisällöstä. Tästä syystä vangitsemisvaatimuksen tekijän tulee huomioida virkavastuunsa antamiensa tietojen oikeellisuudesta.⁷⁶

Vangitseminen tai vangitsemisvaatimuksen hylkääminen eivät ole ainoita mahdollisia vangitsemisasian käsittelyn lopputuloksia. Mikäli tuomioistuin ei katso vangitsemista tarpeelliseksi, vaatimuksen esittäjä voi esittää vaihtoehdoisen vaatimuksen vangittavaksi vaaditun määräämisestä PKL 5 luvussa säädettyyn matkustuskieltoon. Tuomioistuin voi myös omasta aloitteestaan määrätä vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Toinen poikkeuksellinen tilanne on vangitsemisasian käsittelyn lykkääminen myöhempään ajankohtaan. Lykkäys on mahdollista vain erityisestä syystä.⁷⁷ Lykkäys saa olla kolmea päivää pidempi vain silloin, kun epäilty sitä itse pyytää. Erityisen painavana syynä voidaan pitää esimerkiksi epäillyn esille tuomaa seikkaa, joka ei ollut vaatimuksen esittäjän tiedossa.⁷⁸

---

⁷⁵ Helminen ym. 2012, 804-805

⁷⁶ Helminen ym. 2012, 805

⁷⁷ PKL 3 luku 9 §

⁷⁸ HE 222/2010 vp, 264; Tolvanen & Kukkonen 2011, 244

4.4.2 Selvitys ja todistelu vangitsemisasiassa

Vangitsemisasiassa käsittelyssä pääpaino on vangitsemisen edellytysten arvioimisessa, eikä vangitsemisasiassa käsittelystä saa muodostua syyteasian ennakkokäsittelyä. Näin ollen vangitsemisvaatimuksen esittäjän tulee esittää asian käsittelyssä riittävä selvitys vangitsemisen edellytysten olemassa olosta.⁷⁹ Lisäksi säädetään, että selvitys voi perustua pelkästään kirjalliseen aineistoon. Tutkittavana olevasta rikoksesta saa kirjallisen aineiston ja vangittavaksi vaaditun vangitsemisvaatimuksen johdosta esittämän selvityksen lisäksi esittää muuta selvitystä ainoastaan silloin, kun tuomioistuin katsoo siihen olevan erityistä syytä. Vangittavaksi vaaditun esittämä vastatodistelu on kuitenkin aina otettava vastaan.⁸⁰

Asiakirjoja, joita vangitsemisasiassa käsittelyssä voidaan esittää todistelutarkoituksessa, ovat esimerkiksi rikosilmoitus, kuulustelupöytäkirjat ja vangittavaksi vaaditun rikosrekisteriotte. Etenkin rikosrekisteriotteen avulla pyritään varsin usein näyttämään toteen mahdollinen jatkamisvaara. Mitä tahansa seikkoja vangitsemisasiassa käsittelyssä esitetäänkin, vastapuolta tulee aina kuulla esitettyjen seikkojen johdosta. Tällä taataan oikeudenkäynnin tasapuolisuus. Samasta syytä vangittavaksi vaaditulla ja hänen avustajallaan on aina oikeus saada sama aineisto, kuin mitä tuomioistuimelle annetaan. Todistajien kuuleminen vangitsemiskäsittelyssä on melko harvinaista, joskaan ei mahdotonta tai kiellettyä. Todistajan kuuleminen on mahdollista esimerkiksi alibitodistelun esittämiseksi.⁸¹

Selvitystä annettaessa vangitsemisvaatimuksen esittäjän tulee huomioida se seikka, että hänellä on virkamiehenä vastuu esittää totuudenmukaisesti ja tasapuolisesti ne seikat, joihin hän nojautuu. Vaatimuksen esittäjä ei saa antaa vangitsemisperusteiden olemassaolosta toispuoleista tai vääristynyttä kuvaa. Vangitsemisen yleisen edellytyksen olemassaolo ei saa perustua ainoastaan vangitsemisvaatimuksen esittäjän omaan käsitykseen, vaan vangitsemisvaatimuksen tueksi on esitettävä selvitys siitä, että vangittavaksi vaaditun voidaan todennäköisin syin epäillä syyllistyneen siihen rikokseen, josta häntä vaaditaan vangittavaksi. Lisäksi vangitsemisen erityisistä edellytyksistä on esitettävä vähintään ”syytä epäillä” -tasoista selvitystä.⁸²

4.4.3 Päätös vangitsemisasiassa

Vangitsemisasiassa annettava päätös voi olla sisällöltään joko vangitsemispäätös tai päätös, jolla vangitsemisvaatimus hylätään. Jos vangitsemisvaatimus hylätään, epäilty tulee päästää heti vapaaksi. Vaihtoehtona on myös päätös, jolla epäilty määrätään vangitsemisen tai edelleen vangittuna pitämisen sijasta matkustuskieltoon. Lisäksi vangitsemisasiassa ensimmäisessä

---

⁷⁹ PKL 3 luku 8 §

⁸⁰ Helminen ym. 2012, 808-809

⁸¹ Helminen ym. 2012, 811, 814

⁸² Helminen ym. 2012, 809-910

käsittelyssä voidaan julistaa päätös, jolla vangitsemisasian käsittely lykätään toiseen oikeudenkäyntitilaisuuteen. Pääsääntöisesti vangitsemispäätös on julistettava heti käsittelyn jälkeen tai viimeistään siinä vaiheessa, kun samaan rikoskokonaisuuteen liittyvät vangitsemisasiat on käsitelty. Säännös samaan rikoskokonaisuuteen liittyvien vangitsemisasioiden yhtäaikaista ratkaisemisesta liittyy tilanteeseen, jossa samasta rikoksesta vaaditaan vangittavaksi useita henkilöitä, mutta vaatimukset käsitellään rikostutkinnallisista syistä johtuen erikseen. Tällaisessa tilanteessa yhden vangittavaksi vaaditun asian käsittelyssä ilmi tulleet seikat voivat vaikuttaa toisen vangittavaksi vaaditun vangitsemisen edellytysten arviointiin. Säännös mahdollistaa sen, että tuomioistuimien voi julistaa päätökset vasta, kun kaikki vangitsemisvaatimukset on käsitelty ja asiasta on mahdollisesti muodostunut parempi kokonaiskuva.⁸³

Vangitsemispäätöksessä on aina mainittava lyhyesti tiedot rikoksesta, josta vangittavaksi vaadittua epäillään, sekä vangitsemisen peruste.⁸⁴ Rikoksesta mainittavia tietoja ovat rikosnimike sekä rikoksen tekoaika ja -paikka. Päätöksessä on myös todettava, että on olemassa todennäköiset syyt epäillä vangittavaksi vaaditun syyllistyneen kyseiseen rikokseen. Mikäli kyse ei ole rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, päätöksessä on todettava, että jokin vangitsemisen erityinen edellytys on olemassa. Myös vangitsemisen kohtuusnäkökohtien huomioinnin on hyvä käydä ilmi päätöksestä, joten päätöksessä on mainittava myös se, että vangitseminen ei ole kohtuutonta. Vangitsemispäätökselle on muutenkin esitettävä lyhyet perustelut tai vähintään viitattava hakijan vaatimuksessa esittämiin perusteluihin. Mikäli vangittavaksi vaadittu on käsittelyssä läsnä, päätökseen kirjataan myös syytteen nostamisen määräpäivä. Selvyiden vuoksi todettakoon, että mikäli kyseessä on ”syytä epäillä” -perusteella vangitseminen tai poissa olevan henkilön vangitseminen, syytteen nostamisen määräpäivää ei määrätä. Kun henkilö vangitaan ”syytä epäillä” -perusteella, päätökseen on kirjattava se päivä, jona lisäselvitys on viimeistään esitettävä tuomioistuimelle, eli päivä, jolloin uusi käsittely järjestetään. Vangitsemispäätökseen kirjataan myös vangitun sijoittamispaikkaa koskevat tiedot. Vuoden 2014 alusta lähtien päätökseen on pitänyt kirjata myös päivä, jona vangittu on viimeistään siirrettävä tutkintavankilaan, mikäli hänen sijoituspaikakseen määrätään ensin poliisivankila. Edellä mainittujen lisäksi päätöksessä voidaan mainita myös rikosasiaa käsittelevä tuomioistuimen osasto ja asiassa toimiva syyttäjä, mikäli niistä on saatu jo tieto. Myös mahdolliset yhteydenpidon rajoitukset kirjataan vangitsemispäätökseen.⁸⁵

Vangitsemisvaatimuksen hylkäävästä päätöksestä on käytävä ilmi, mikä vaatimuksessa esitetyistä perusteista on jäänyt näyttämättä toteen tai miltä osin on muutoin katsottu, että vangitsemiselle ei ole perusteita. Mikäli vangitsemisvaatimuksen hylkäämisen perusteena on se,

---

⁸³ Helminen ym. 2012, 816

⁸⁴ PKL 3 luku 10 § 1 momentti

⁸⁵ Helminen ym. 2012, 816-817

että vangitseminen olisi kohtuutonta, tälle on esitettävä perustelut. Mikäli vangittavaksi vaadittu määrätään vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, vangitsemisasian päätöksessä todetaan, että epäilty määrätään vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Lisäksi asiassa on tehtävä erillinen matkustuskieltopäätös, josta kerrotaan jäljempänä luvussa 5.3.⁸⁶

4.4.4 Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Vangitulla on aina rikosasian tuomion antamiseen asti oikeus pyytää vangitsemisensä käsiteltäväksi uudelleen. Uudelleen käsittelyn tärkeimpänä tarkoituksena on ottaa selvää, ovatko vangitsemiseen edellytykset edelleen olemassa, mutta uudelleen käsittelyssä voidaan ottaa kantaa myös vangitsemisen olosuhteiden muuttamiseen. Toimivaltainen tuomioistuin uudelleen käsittelyssä on se tuomioistuin, joka käsittelee syytteen. Ennen syytteen nostamista on kuitenkin mahdollista käsitellä vangitsemisasiä uudelleen myös siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin vangitun säilyttämispaikka kuuluu. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä vaatimuksen tai pyynnön esittäjänä toimii vangittu sekä hänen avustajansa ja kuultavaksi kutsutaan asianomainen pidättämiseen oikeutettu virkamies, eli tavallisimmin joko tutkinnanjohtaja tai syyttäjä, välillä jopa molemmat.⁸⁷

Kun vangittu esittää pyynnön uudelleen käsittelystä, asia on otettava tuomioistuimessa esille viipymättä ja viimeistään neljän päivän kuluttua pyynnön esittämisestä. Vangitsemisasiä ei tarvitse ottaa käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä.⁸⁸ Lisäksi uudelleen käsittelyn järjestäminen edellyttää vangitun omaa pyyntöä, eikä tuomioistuimen tarvitse oma-aloitteisesti ottaa asiaa käsiteltäväksi.⁸⁹ Vangitulla on lailla suojattu oikeus saada vangittuna pitämistä koskeva asiansa tuomioistuimen tutkittavaksi suhteellisen lyhyessä määrääjassa. Kahden viikon välin määrääminen käsittelyille on kuitenkin varsin tarpeellista. Mikäli käsittelyjen väli olisi lyhyempi, monissa tapauksissa voitaisiin todennäköisesti huomata, ettei vangitsemisen edellytysten olemassaolossa ole tapahtunut niin merkittäviä muutoksia, että ne voisivat vaikuttaa vangittuna pitämiseen. Säännös kahden viikon välein käsittelystä ei ole täysin aukoton, sillä tuomioistuimen tulee oma-aloitteisesti ottaa vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäväksi ennen kahden viikon määräajan täyttymistä, jos siihen on aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan vuoksi.⁹⁰ Lisäksi kyseisessä pykälässä määrätään pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle velvollisuus ilmoittaa tuomioistuimelle ja vangitulle välittömästi sellaisesta olennaisesta olosuhteiden muutoksesta, joka antaa aihetta uudelleen käsittelyyn.⁹¹

---

⁸⁶ Helminen ym. 2012, 816-817

⁸⁷ Tolvanen & Kukkonen 2011, 250

⁸⁸ PKL 3 luku 15 § 1 momentti

⁸⁹ Jokela 2012, 204

⁹⁰ PKL 3 luku 15 § 2 momentti

⁹¹ HE 222/2010 vp, 257

Vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Kuulemisesta voidaan poiketa, jos vangittu tai mainittu virkamies ilmoittaa, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, mikäli hän haluaa tulla kuulluksi tai hänen kuulemiseensa on asian selvittämisen vuoksi muuten syytä. Kuuleminen voi mukaan tapahtua teknistä tiedonvälitystapaa, esimerkiksi videoneuvottelulaitetta käyttämällä, jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi.⁹² Vangittu on kuitenkin tuotava henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena.⁹³⁹⁴

Vangitsemisasian uudelleen käsittelyä pyytämällä vangittu ei välttämättä pyri aina vapauttamiseen. Tavoitteena voi olla myös muutoksen aikaansaaminen säilytyspaikkaan tai yhteydenpidon rajoitukseen ja tuomioistuimella onkin velvollisuus ottaa nämä asiat esille uudelleen käsittelyssä. Tuomioistuimella on velvollisuus ottaa tutkintavangin säilyttämispaikkaa koskeva kysymys ja sen perusteet esille uudelleen käsittelyssä, jos tutkintavankia säilytetään edelleen poliisivankilassa.⁹⁵ Tuolloin kuultavan eli asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee esittää perusteluja sille, miksi poliisivankilassa säilyttäminen on edelleen perusteltua. Lisäksi uudelleen käsittelyssä tutkitaan edellytykset yhteydenpidon rajoituksille. Vaihtoehtona pohditaan myös sitä, voidaanko rajoituksia muuttaa lievempään suuntaan. Lisäksi vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä tuomioistuimen tulee ottaa kantaa siihen, onko matkustuskielto riittävä pakkokeino asiassa tavoitellun lopputuloksen turvaamiseksi.

4.5 Syytteen nostamista koskeva määräaika ja sen pidentäminen

Tuomioistuimen on asetettava määräaika samalla, kun se päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta.⁹⁶ Määräaika ei saa olla pidempi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. Lisäksi tuomioistuimen on kuultava syyttäjää sekä epäiltyä ja hänen avustajaansa ennen määräajan asettamista. Kun tuomioistuin päättää vangita epäillyn ”syytä epäillä” -perusteella, syytteen nostamisen määräpäivää ei tarvitse määrätä. Syytteen nostamisen määräpäivä asetetaan lisäselvitykseen perustuvan vangitsemisen yhteydessä vasta siinä vaiheessa, jos tuomioistuin päättää asian uudelleen käsittelyssä pitää epäillyn edelleen vangittuna. Syytteen nostamisen määräpäivän tulee pääsääntöisesti olla arkipäivä.⁹⁷

Toisinaan käy niin, että syytteen nostamiselle asetettu määräaika osoittautuu liian lyhyeksi, eikä esitutkintaa ja syyteharkintaa saada suoritettua loppuun asetetun määräajan kuluessa. Tällaisessa tilanteessa syyttäjä voi esittää syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle pyynnön

⁹² PKL 3 luku 15 § 4 momentti

⁹³ Tolvanen & Kukkonen 2011, 250-251

⁹⁴ PKL 3 luku 15 §

⁹⁵ TVL 2 luku 1 § 4 momentti

⁹⁶ PKL 3 luku 14 § 1 momentti

⁹⁷ Tolvanen & Kukkonen 2011, 248-249

määräajan pidentämisestä. Pyyntö on esitettävä viimeistään neljä päivää ennen määräajan päättymistä. Pynnön tekemiselle säädettyä määräaikaa laskettaessa ei sovelleta määräaikalakia. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä, ja se tulee ratkaista viimeistään aiemmin syytteen nostamiselle varatun määräajan viimeisenä päivänä. Mikäli syyttäjä esittää pyynnön liian myöhään, asia jätetään tutkimatta ja vangittu on päästettävä vapaaksi, mikäli syyttäjä ei nosta syytettä aiemmin asetetun määräajan kuluessa.⁹⁸

Syytteen nostamisen määräajan pidentämistä koskevassa asian käsittelyssä tuomioistuimen on varattava vangitulle ja hänen avustajalleen tilaisuus tulla kuulluksi. Lisäksi edellytetään, että vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän niin haluaa. Kuuleminen voi tapahtua teknistä tiedonvälitystapaa käyttämällä kuten muissakin vangitsemisasiaan liittyvissä käsittelyissä. Kuten vangitsemisasian uudelleen käsittelyissäkin, vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena. Määräajan pidentämistä koskevassa käsittelyssä otetaan yleensä kantaa siihen, onko määräajan pidentäminen vangitun kannalta kohtuutonta, sillä hän pysyy määräajan pidentämisen johdosta edelleen vangittuna. Vangittu pyytääkin usein vangitsemisasian uudelleen käsittelyä ja vangitsemisen edellytysten tutkimista samaan yhteyteen määräajan pidentämistä koskevan kysymyksen käsittelyn kanssa. Pyyntö uudelleen käsittelyä esitetään joko heti, kun vangittu ja hänen avustajansa ovat saaneet tiedon syyttäjän esittämästä pyynnöstä, tai toisinaan vasta määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyssä. Vakiintuneeksi tavaksi on muodostunut, että vangitsemisasian uudelleen käsittely järjestetään samassa yhteydessä syytteen nostamisen määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyn kanssa, vaikka vangitun esittämästä pyynnöstä ei olisikaan vielä kulunut lain edellyttämää neljää päivää.⁹⁹

4.6 Vangitun päästäminen vapaaksi

Vangittu on päästettävä vapaaksi heti, kun hänen vangittuna pitämislleen ei enää ole edellytyksiä. Vuoden 2014 alusta lähtien voimaan tulleen uuden pakkokeinolain mukaan päätöksen vangitun vapaaksi päästämistä voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies eikä vangitun vapauttaminen enää vaadi erillistä tuomioistuimen tekemää vapauttamispäätöstä. Käytännössä päätöksen tekevä pidättämiseen oikeutettu virkamies on useimmiten tutkinnanjohtaja. Ennen vuoden 2014 alkua vangitun vapauttaminen edellytti pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemää esitystä ja tuomioistuimen esityksen johdosta tekemää päätöstä vangitun vapauttamisesta. Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää päästää vangitun vapaaksi, hänen on ennen päätöksen tekemistä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, joka voi ottaa asian päätettäväkseen.¹⁰⁰ Velvollisuus ilmoittaa syyttäjälle vangitun vapauttamisesta takaa syyttä-

⁹⁸ Tolvanen & Kukkonen 2011, 248-249

⁹⁹ PKL 3 luku 14 §

¹⁰⁰ Tolvanen & Kukkonen 2011, 253

jälle mahdollisuuden punnita vangitun vapauttamisen seurauksia rikosprosessin turvaamisen kannalta.¹⁰¹ Lisäksi lainmuutoksen voimaantulon jälkeen sovitus käytännön mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoittaa vapaaksi päästämisestä myös tuomioistuimelle.

Tuomioistuimen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos vangitsemisasiassa uudelleen käsittelyssä tulee ilmi seikkoja, jotka osoittavat, ettei vangittuna pitämiseksi ole enää edellytyksiä.¹⁰² Tuomioistuin voi vangitsemisasiassa uudelleen käsittelyn yhteydessä tehdä päätöksen vangitun vapauttamisesta joko oman harkintansa perusteella tai asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemän esityksen perusteella. Vangittu on vapautettava myös silloin, kun hänet on vangittu ”syytä epäillä” -perusteella, mutta vangitsemisvaatimuksen esittäjä ei ole uudessa vangitsemiskäsittelyssä pystynyt osoittamaan todennäköisyyskynnyksen ylittyvän. Lisäksi vangittu on päästettävä vapaaksi, jos syytetty ei ole nostettu määräaikaan mennessä eikä määräajan kuluessa ole tehty päätöstä sen pidentämisestä. Vangitun vapaaksi päästämisestä on tehtävä ilmoitus vankeinhoitoviranomaisille ja muille tahoille, jotka tarvitsevat tätä tietoa.¹⁰³

4.7 Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa annetusta päätöksestä ei saa erikseen hakea muutosta valittavalla.¹⁰⁴ Vangitulla on kuitenkin oikeus kannella päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kannella päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty tai vangittu on määrätty päästettäväksi vapaaksi. Lisäksi syytteen nostamiselle asetetusta määräajasta tai sen pidentämistä koskevasta päätöksestä ei saa hakea muutosta valittamalla, mutta vangitulla on mahdollisuus kannella niistä hovioikeudelle.¹⁰⁵

Vangitsemisasiassa kantelu tarkoittaa prosessuaalista kantelua, joka tehdään päätöksen tehnyt oikeusastetta yhtä ylempään oikeusasteeseen, esimerkiksi käräjäoikeuden päätöksen johdosta hovioikeuteen. Kantelun ero valitukseen nähden on se, että kantelun tekijän, eli muutoksenhakijan, ei tarvitse ilmoittaa tyytymättömyyttä päätökseen. Lisäksi kantelukirje toimitetaan suoraan kanteluasian ratkaisevalle tuomioistuimelle. Kantelulle ei ole määräaika. Mikäli kantelu tehdään, se on käsiteltävä kiireellisenä. Kumpi tahansa osapuoli voi kantelussa vedota sellaiseen olosuhteen muutokseen, joka on tapahtunut vasta vangitsemispäätöksen jälkeen. Jos kantelua ei jätetä tutkimatta tai hylätä selvästi perusteettomana, asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle ja vangittavaksi vaaditulle tai vangitulle on

¹⁰¹ Helminen ym. 2012, 822

¹⁰² PKL 3 luku 17 § 1 momentti

¹⁰³ Tolvanen & Kukkonen 2011, 254-254

¹⁰⁴ PKL 3 luku 19 § 1 momentti

¹⁰⁵ Helminen ym. 2012, 826-827; PKL 3 luku 19 § 3 momentti

varattava tilaisuus vastauksen antamiseen, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Vastaus annetaan tavalla, jonka hovioikeus katsoo tarkoituksenmukaiseksi.¹⁰⁶

Jos vangitun vangitsemispäätöksestä tekemä kantelu hyväksytään, muutoksenhakutuomioistuimien kumoaa vangitsemispäätöksen ja vangittu määrätään päästettäväksi heti vapaaksi, mikäli hänen säilössä pitämislleen ei ole muuta syytä. Jos vangitun kantelu syytteen nostamisen määräajasta tai sen pidentämispäätöksestä hyväksytään, hovioikeus lyhentää syytteen nostamisen määräaikaan perustelluksi katsomallaan tavalla.¹⁰⁷

5 Matkustuskielto

Matkustuskielto, josta säädetään PKL 5 luvussa, on vaihtoehto pidättämiselle ja vangitsemiselle. Matkustuskiellolla voidaan rajoittaa epäillyn liikkumisvapautta, kun käsillä on paonvaara, sotkemisvaara tai jatkamisvaara. Matkustuskielto on lievempi pakkokeino, joka korvaa varsinaisen rikosprosessuaalisen vapaudenmenetyksen. Matkustuskielto on varsin tiiviissä yhteydessä vangitsemiseen, sillä rikoksesta epäilty tai syytetty voidaan tuomioistuimen omasta aloitteesta määrätä vangitsemisen tai edelleen vangittuna pitämisen sijasta matkustuskieltoon. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimen on harkittava myös sitä, voiko kysymykseen tulla pidätetyn tai vangitun kannalta lievempi matkustuskielto. Asiassa on pyrittävä noudattamaan vähimmän haitan periaatetta.¹⁰⁸

5.1 Matkustuskielto käsitteenä sekä sen edellytykset ja rajoitukset

Matkustuskiellon ja sitä ankarampien vaihtoehtojen, eli pidättämisen ja vangitsemisen, edellytykset ovat osittain samat. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan määrätä vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaiset olot tai muut seikat huomioon ottaen on perusteltua syytä epäillä paonvaaran, sotkemisvaaran tai jatkamisvaaran käsillä oloa. PKL 5 luvun 1 §:ssä on selvyden vuoksi säädetty, että alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa määrätä matkustuskieltoon.¹⁰⁹

Vaikka matkustuskiellon edellytykset ovat pääosin samat kuin pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset, löytyy niistä myös jonkin verran eroja. Vertailtaessa matkustuskiellon ja sitä ankarampien pakkokeinojen edellytyksiä voidaan havaita, että matkustuskieltoon määräämistä niin kutsutulla ”syytä epäillä” -perusteella ei ole erikseen kirjattu PKL:n matkustuskiellon edellytyksiä käsittelevään pykälään. Lakia voidaan kuitenkin tulkita siten, että koska matkus-

¹⁰⁶ Tolvanen & Kukkonen 2011, 256-257; PKL 3 luku 19 § 2 momentti

¹⁰⁷ Helminen ym. 2012, 827-828

¹⁰⁸ Helminen ym. 2012, 878; Tolvanen & Kukkonen 2011, 265, 269

¹⁰⁹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 266

tuskielto on vapaudenmenetystä lievempi vaihtoehtoinen pakkokeino, matkustuskieltoon voidaan määrätä myös silloin, kun epäilylle ei ole todennäköisiä syitä ja vapauden rajoittaminen on tärkeää odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi. Lisäselvityksen valmistumisen jälkeen on tehtävä uusi arvio matkustuskiellon edellytysten täytymisestä ja päätös matkustuskiellon voimassa pitämisestä. Toinen ero pidättämisen ja vangitsemisen edellytysten ja matkustuskiellon edellytysten välillä on se, että kohtuusnäkökohdat eivät estä matkustuskieltoon määräämistä. Vaikka kohtuusnäkökohtia ei matkustuskiellon määräämisessä otetakaan huomioon samassa laajuudessa, epäillyn henkilökohtaiset olot on huomioitava siinä vaiheessa, kun päätetään kieltoon sisältyvistä velvoitteista.¹¹⁰

Matkustuskielto on sisällöltään varsin joustava, mikä mahdollistaa useiden eri soveltamisvaihtoehtojen käytön. PKL 5 luvun 2 §:ssä määritellään seitsemän vaihtoehtoista velvoitetta, joista yksi tai yleensä useampia sisällytetään matkustuskieltopäätökseen. Matkustuskieltoon määrätty henkilö voidaan velvoittaa pysymään päätöksessä mainitulla paikkakunnalla tai alueella, tai vastakohtana pysymään poissa määrättyltä paikkakunnalta tai alueelta tai olemaan liikkumatta siellä. Määrätyllä paikkakunnalla tarkoitetaan tiettyä kuntaa, mutta määrätty alue voi käsittää osan tietystä kunnasta tai useammankin kunnan alueelta. Alue tulee yksilöidä riittävän tarkasti matkustuskieltopäätöksessä. Huomioitavaa on, että määrättävän oleskelupaikkakunnan ei välttämättä tarvitse olla kieltoon määrättävän asuinpaikkakunta. Kohtuullisuusnäkökulma huomioiden, ketään ei kuitenkaan voida määrätä oleskelemaan sellaisella vieraalla paikkakunnalla, jossa kieltoon määrättävä olisi asunnoton tai hänen asumiskustannuksensa olisivat kohtuuttoman korkeat. Kieltoon määrättävä voidaan myös velvoittaa olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa tietystä asunnosta tai työpaikaltaan. Mikäli kieltoon määrättävä velvoitetaan oleskelemaan tiettyinä aikoina työpaikallaan, veloitteen noudattamisen valvonta on suoritettava mahdollisimman hienotunteisesti, jotta tarpeeton leimautuminen voidaan välttää.¹¹¹

Kiellon ja sen valvomisen tehosteeksi on mahdollista asettaa myös ilmoittautumisvelvollisuus. Ilmoittautumisvelvollisuus tarkoittaa sitä, että kieltoon määrätyle asetetaan velvoite ilmoittautua tiettyinä aikoina poliisille, useimmiten lähimmällä poliisilaitoksella. Käytännössä poliisi on juuri se viranomainen, joka valvoo matkustuskiellon noudattamista. Epäilty voidaan määrätä ilmoittautumaan jopa useammin kuin kerran vuorokaudessa, jos se on tutkinnallisista syistä johtuen välttämätöntä. Tällainen menettely ei kuitenkaan saa olla pitkäkestoinen ja ilmoittautumisajoista määrättäessä onkin aina noudatettava kohtuutta.

---

¹¹⁰ Helminen ym. 2012, 882

¹¹¹ Helminen ym. 2012, 879, 883-884; Tolvanen & Kukkonen 2011, 267

Useimmiten ilmoittautumisaika määrätäänkin siten, että kieltoon määrätty voi ilmoittautua itse valitsemanaan ajankohtana, mutta määrättyinä päivinä ja esimerkiksi paikallisen poliisilaitoksen aukioloaikojen puitteissa.¹¹²

Mikäli kieltoon määrätty oleskelee laitoksessa tai sairaalassa tai hänet ollaan sinne ottamassa, veloitteeksi voidaan asettaa myös oleskelu kyseisessä paikassa. Tällainen velvoite on tarkoituksenmukainen esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa kieltoon määrättävä tarvitsee pitkäaikaista hoitoa sairauden tai päihdeiden käytön takia tai hän on nuori henkilö, joka on jo ennestään sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Matkustuskieltoon määrättävää ei kuitenkaan voida matkustuskieltopäätöksellä velvoittaa oleskelemaan sairaalassa tai laitoksessa pidempää aikaa, kuin minkä hän muuten joutuisi siellä oleskelemaan. Kieltoon määrätty voidaan myös velvoittaa olemaan ottamatta yhteyttä rikosasian todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin. Yhteydenpitokiello kattaa kaikki yhteydenpitotavat. Lisäksi kieltoon määrätty voidaan velvoittaa luovuttamaan passinsa poliisille, eikä hänelle saa myöntää passia, jos passin myöntäminen vaarantaa matkustuskiellon tarkoituksen.¹¹³

Matkustuskiello ei alueellisista rajoituksista huolimatta rajoita kieltoon määrätyn liikkumista täysin ja matkustuskiellosta päätettäessä on pyrittävä siihen, että kiello ei rajoita tarpeettomasti kieltoon määrättävän työ- ja yksityiselämää. Etenkin jos vangitseminen olisi kohtuuton, kun otetaan huomioon vangittavaksi vaaditun henkilökohtaiset olot, esimerkiksi henkilökohtaisten asioiden hoitaminen tai vaikkapa asunnon tai työpaikan säilyminen, matkustuskiello on varsin tehokas, mutta joustavampi vaihtoehto. Matkustuskieltopäätöksessä voidaan antaa lupa poistua päätöksessä määrätyltä alueelta tai paikkakunnalta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä.¹¹⁴ Lisäksi pidättämiseen oikeutettu virkamies voi perustellusta syystä antaa kieltoon määrätylle poikkeusluvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen päätöksessä määrätystä veloitteesta.¹¹⁵ Mikäli pidättämiseen oikeutettu virkamies kieltäytyy myöntämästä lupaa, kieltoon määrätty voi saattaa poikkeusluvan myöntämistä koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Matkustuskiellon rikkominen tarkoittaa sitä, että kieltoon määrätty rikkoo kiellon määräyksiä, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa, vaikeuttaa asiansa selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa. Asian selvittämisen vaikeuttamiseksi tulkitaan myös yhteydenpitokiellon rikkominen. Kiellon rikkomisen seurauksena kieltoon määrätty saadaan pidättää ja vangita.¹¹⁶

¹¹² Helminen ym. 2012, 879, 884; Tolvanen & Kukkonen 2011, 267

¹¹³ Helminen ym. 2012, 879, 885; Tolvanen & Kukkonen 2011, 267; PKL 5 luku 3 §

¹¹⁴ PKL 5 luku 2 § 2 momentti

¹¹⁵ PKL 5 luku 6 §

¹¹⁶ Tolvanen & Kukkonen 2011, 274

5.2 Toimivalta ja matkustuskieltoasian käsittely

Matkustuskiellosta päättävä viranomaisriippuu siitä, missä vaiheessa rikosasia on. Kun esitutkinta on kesken, päätöksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies.¹¹⁷ Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kuitenkin ilmoitettava asiasta syyttäjälle ennen päätöksen tekemistä. Syyttäjä voi tässä vaiheessa ottaa asian päätettäväkseen, jos kokee sen tarpeelliseksi. Kun esitutkinta on päättynyt ja asia on saatettu syyteharkintaan, päätösvalta matkustuskiellon määräämisestä siirtyy esitutkintaviranomaiselta syyttäjälle. Tuomioistuin päättää matkustuskiellosta silloin, kun käsitellään vangitsemisvaatimusta ja aina sen jälkeen, kun syyte on nostettu. Lisäksi tuomioistuimella on päätösvalta matkustuskiellon voimassapitämisestä tai sen kumoamisesta silloin, kun kieltoon määrätty esittää tuomioistuimelle vaatimuksen kiellon kumoamisesta. Mikäli tuomioistuin hylkää kieltoon määrätyn ennen syytteen nostamista esittämän vaatimuksen kiellon kumoamisesta, päätösvalta asiassa säilyy syyttäjällä.¹¹⁸

Kun tuomioistuin käsittelee vangitsemisvaatimusta tai vangittuna pitämistä koskevaa asiaa, sen on oma-aloitteisesti harkittava, täytyvätkö matkustuskiellon edellytykset ja tulisiko vangittavaksi vaadittu tai vangittu määrätä vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Jos tuomioistuin on hylännyt ennen syytteen nostamista tehdyn vangitsemisvaatimuksen, pidättämiseen oikeutettu virkamies tai syyttäjä ei voi määrätä henkilöä matkustuskieltoon, vaan päätösvalta asiassa on siirtynyt tuomioistuimelle. Matkustuskiellon määränneellä tuomioistuimella on pääsääntöisesti yksinomainen toimivalta asiassa. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin tilanne, jossa matkustuskielto on määrätty muutoksenhaun johdosta, eli vangitsemispäätöksestä on kanneltu ylempään oikeusasteeseen, joka on päätöksellään muuttanut vangitsemisen matkustuskielloksi. Tällaisessa tilanteessa alempi oikeusaste, jonka tekemä vangitsemispäätös on kantelun johdosta muutettu matkustuskielloksi, on toimivaltainen määräämään itse kiellosta ja sen tehosteista sekä tilapäisestä poistumisluvasta.¹¹⁹

Matkustuskieltoasian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvilta osin samoja säännöksiä kuin vangitsemisasiasian käsittelyssä.¹²⁰ Matkustuskiellosta päättävä tuomioistuin on toimivaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa ja toimivaltainen forum määräytyy samalla tavalla kuin vangitsemisasiassakin.¹²¹ Myös PKL 3 luvun 3 § ja 5-7 §:t soveltuvat matkustuskieltoasian käsittelyyn. Edellä mainituissa pykälissä säädetään vaatimuksen muotovaatimuksista ja sen käsiteltäväksi ottamisesta sekä vaatimuksen esittäjän, pidätetyn tai vangitun ja hänen avustajansa sekä sosiaaliviranomaisen tai laillisen edustajan kuulemisesta ja läsnäolovelvoitteista. Lisäksi matkustuskieltoasian käsittelyssä sovelletaan PKL 3 luvun 18 §:ä, jossa säädetään vangitsemi-

¹¹⁷ PKL 5 luku 4 § 1 momentti

¹¹⁸ Tolvanen & Kukkonen 2011, 268

¹¹⁹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 269

¹²⁰ PKL 5 luku 11 §

¹²¹ PKL 3 luku 1 §

sesta muutoksenhakutuomioistuimessa. Jos kieltoon määrätty saattaa kiellon voimassa pitämisen tuomioistuimen tutkittavaksi, asia on otettava esille viikon kuluessa vaatimuksen saapumisesta tuomioistuimelle. Asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi asian käsittelyssä. Tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon uudelleen käsittelyssä sovelletaan vangitsemisasian uudelleen käsittelyn liittyvää PKL 3 luvun 15 §:n 1 momentin säännöstä siten, että matkustuskieltoa ei tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

Asianomaisen poissaolo ei estä matkustuskieltoa ratkaisemista.¹²² Rikoksesta epäillylle tulee kuitenkin aina varata tilaisuus tulla kuulluksi ennen kiellon määräämistä. Tämä sääntö koskee niin tuomioistuimen kuin pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen ja syyttäjänkin määräämiä matkustuskieltoja. Mikäli kieltoon määrättävää ei pysytä tavoittamaan eikä hänelle näin ollen voida varata tilaisuutta tulla kuulluksi, matkustuskielto ei useinkaan ole riittävä pakkokeino esitutkinnan häiriöttömän kulun turvaamiseksi tai rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Vaihtoehtona tällaisessa tilanteessa voi olla esimerkiksi etsintäkuuluttaminen, tai mikäli jotain pakkokeinoa halutaan käyttää heti, tarkoituksenmukainen vaihtoehto on poissaolevana vangitseminen.¹²³

5.3 Matkustuskieltopäätöksen sisältö, muuttaminen ja kumoaminen

Matkustuskielto päätöksestä on käytävä ilmi rikos, jonka vuoksi kielto on määrätty, kiellon peruste sekä sen yksityiskohtainen sisältö, seuraamus kiellon rikkomisesta sekä kiellon voimassaoloaika ja tieto siitä, että kieltoon määrättyllä on oikeus saattaa kiellon voimassa pitämisen tuomioistuimen tutkittavaksi.¹²⁴ Matkustuskiellosta on tehtävä aina kirjallinen päätös, ja päätöksestä on annettava jäljennös kieltoon määrättylle. Mikäli kieltoon määrätty ei ollut läsnä silloin, kun kielto määrättiin, hänelle annettava jäljennös päätöksestä voidaan toimittaa hänen ilmoittamaansa osoitteeseen. Mikäli matkustuskieltopäätöksessä määrätään yhteydenpitokiellosta, tulee päätökseen kirjata ne henkilöt, joita yhteydenpitokielto koskee. Mikäli yhteydenpitokielto määrätään asian selvittämisen vaikeuttamisen estämiseksi, kiellon kohteena olevat henkilöt mainitaan päätöksessä siltä osin, kuin heidän henkilöllisyytensä on tiedossa. Lisäksi arvioidaan, miltä osin henkilötiedot voidaan saattaa kieltoon määrättävän tietoon, kun asiassa huomioidaan mahdolliset rikostutkinnalliset syyt ja todistajansuojeluun liittyvät seikat. Lisäksi päätöksessä on aina mainittava kiellon voimassaoloaika. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemän matkustuskieltopäätöksen voimassaoloaika on enintään 60 päivää kiellon määräämisestä lukien. Tuomioistuin voi matkustuskieltoa määrätessään päät-

---

¹²² PKL 5 luku 11 §

¹²³ Tolvanen & Kukkonen 2011, 275

¹²⁴ PKL 5 luku 5 §

tää, määrätäänkö matkustuskiellon voimassaoloajaksi 60 päivää, vai asetetaanko syytteen nostamiselle määräpäivä.¹²⁵

Matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttaminen on mahdollista muuttuneiden olosuhteiden tai muun tärkeän syyn takia.¹²⁶ Päätöstä voidaan muuttaa kieltoon määrätyn kannalta joko lievempään tai ankarampaan suuntaa. Kiellon muuttamisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi muutoksia oleskelualueen kokoon tai siihen, kuinka usein kieltoon määrätyn tulee ilmoittautua poliisille. Myös kokonaan uuden velvoitteen määrääminen on muuttamista. Kun velvoitteita poistetaan joko osittain tai kokonaan, puhutaan kiellon kumoamisesta.¹²⁷

Matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun kiellon voimassa pitämiseksi seläläisenaan ei enää ole edellytyksiä. Yleensä kumoaminen tulee kysymykseen, kun kieltoon määrätty saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kun tuomioistuin harkitsee matkustuskiellon voimassa pitämistä, sen tulee huomioida vähimmän haitan periaate. Matkustuskielto on kumottava myös silloin, kun syytettä ei ole nostettu tuomioistuimen asettamaan määräpäivään mennessä tai 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä.¹²⁸ Kun matkustuskielto on määrätty ennen syytteen nostamista ja syyte nostetaan 60 päivän määräajan puitteissa, matkustuskielto on voimassa aina pääkäsittelyyn asti, mikäli sitä ei määrätä päättymään aikaisemmin tai erikseen kumota. Tuomioistuin voi pidentää syytteen nostamiselle asetettua määräaika, mikäli pidättämiseen oikeutettu virkamies esittää tuomioistuimelle pyynnön määräajan pidentämisestä viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä. Määräajan pidentämisestä koskeva pyyntö on otettava käsiteltäväksi viipymättä ja asia on ratkaistava määräajan kuluessa.¹²⁹

5.4 Muutoksenhaku

Matkustuskieltoasian muutoksenhaku on vastaavanlainen suhteessa vangitsemisasiin. Annettuun päätökseen ei matkustuskieltoasiassa saa hakea muutosta valittamalla, mutta kantelu on mahdollista samalla tavalla kuin vangitsemisasiissa. Matkustuskieltoon määrätty voi kannella sellaisesta päätöksestä, jolla hänet on kieltoon määrätty tai jolla matkustuskielto on määrätty pidettäväksi voimassa. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä on oikeus kannella matkustuskieltovaatimuksen hylkäävästä päätöksestä tai sellaisesta päätöksestä, jolla matkustuskielto on kumottu. Molemmat osapuolet voivat kannella samasta päätöksestä, jolla matkus-

¹²⁵ Tolvanen & Kukkonen 2011, 267, 270

¹²⁶ PKL 5 luku 7 §

¹²⁷ Tolvanen & Kukkonen 2011, 267, 271

¹²⁸ PKL 5 luku 8 § 2 momentti

¹²⁹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 272-273; Helminen ym. 2012, 887

tuskielto on kumottu osittain. Kantelulle ei ole asetettu määräaika. Mikäli kantelu tehdään, se on käsiteltävä hovioikeudessa kiireellisenä.¹³⁰

6 Ulkomaalaisen säilöönotto

Säilöönotto on yksi ulkomaalaislain 7 luvussa säädetyistä turvaamistoimista, joiden tarkoituksena on turvata ulkomaalaiseen kohdistettujen toimenpiteiden lainmukainen suorittaminen. Ulkomaalasiin kohdistettavia toimenpiteitä ovat muun muassa ulkomaalaisen maahantulon edellytysten ja henkilöllisyyden selvittäminen, maasta poistamista koskevan päätöksen valmisteleminen ja sen täytäntöönpano sekä maasta poistumisen valvominen. Turvaamistoimia ovat ilmoittautumisvelvollisuus poliisin luona, matkalipun tai passin luovuttaminen poliisille, vakuuden asettaminen oleskelu- ja paluukustannusten kattamiseksi sekä ulkomaalaisen säilöönotto. Ulkomaalaisen säilöönotto tarkoittaa ulkomaalaisen henkilön vapauden riistämistä siten, että hänet sijoitetaan suljettuun säilöönottoyksikköön.¹³¹

6.1 Säilöönottoasian tausta

6.1.1 Ulkomaalaisen maahantulon edellytykset

Maahantulo edellyttää Suomessa sitä, että ulkomaalaisella on voimassa olevan ja rajanylitykseen oikeuttavan matkustusasiakirjan lisäksi voimassaoleva viisumi tai oleskelulupa.¹³² Lisäksi ulkomaalaisen on pystyttävä tarvittaessa esittämään asiakirjoja, joilla osoitetaan suunnitellun oleskelun tarkoitus ja edellytykset. Ulkomaalaisen on myös pystyttävä osoittamaan, että hänellä on jo olemassa tai hän pystyy laillisin keinoin hankkimaan varat toimeentuloaan ja matkakustannuksiaan varten. Laillinen maahantulo edellyttää myös sitä, ettei ulkomaalaista ole määrätty maahantulokieltoon. Hänen maassa oleskelustaan ei myöskään saa aiheutua vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, kansanterveydelle tai Suomen kansainvälisille suhteille.¹³³

Suomessa oleskelulle rajoja asettavat Suomessa oleskelevan ulkomaalaisen kotimaa ja aika, jonka ulkomaalainen saa Suomessa oleskella. Suomessa oleskelevalla ulkomaalaisella on pääsääntöisesti oltava joko voimassa oleva oleskelulupa tai viisumi. Pitkäaikaiseen oleskeluun Suomessa oikeuttaa Suomen viranomaisen myöntämä tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa. Enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu Suomessa on laillista, jos ulkomaalaiselle on myönnetty oleskelulupa Suomeen tai johonkin muuhun Schengen-maahan. Lisäksi ilman viisumia tapahtuva enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu on sallittua kuuden kuukauden ai-

¹³⁰ Tolvanen & Kukkonen 2011, 276

¹³¹ Streng 2000, 13

¹³² Laittoman maahanmuuton torjunta 2014

¹³³ UlkomaalaisL 11 §

kana Schengen-alueelle tulosta lukien, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä viisumia. Myös Schengen-viisumilla tapahtuva, enintään kolmen kuukauden mittainen oleskelu Suomessa on niin ikään sallittua, kunhan oleskelu tapahtuu kuuden kuukauden aikana maahantulosta lukien. Schengen-valtion kansalaisella on oikeus oleskella Suomessa enintään kolme kuukautta viisumin ensimmäisestä voimassaolopäivästä lukien. Enintään kolmen kuukauden mittainen oleskelu Suomessa on sallittu myös silloin, kun ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä oleskelulupaa tai viisumia. Lisäksi ulkomaalainen saa oleskella maassa laillisesti oleskelulupahakemuksen käsittelyn ajan, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös ulkomaalaisen maasta poistamiseksi. Euroopan unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskeluoikeudesta säädetään erikseen UlkomaalaisL:n 10 luvussa, eikä säilöönotto kosketa EU-maiden kansalaisia kovinkaan usein.¹³⁴

6.1.2 Viranomaisten menettely ennen tuomioistuinkäsittelyä

Ulkomaalaisen säilöönotto alkaa prosessina siitä, että poliisi tai rajavartiolaitos ottaa laittomasti Suomeen pyrkivän tai laittomasti Suomessa oleskelevan ulkomaalaisen kiinni. Ulkomaalaisen kiinniotto voi tapahtua joko sisämaassa tai passintarkastustilanteessa.¹³⁵ Rajavartiolaitoksen suorittama kiinniotto voi johtua esimerkiksi siitä, että rajatarkastuksessa käy ilmi, että Suomeen saapuvalla henkilöllä ei ole esittää passia tai muutakaan Suomeen tulon oikeuttavaa matkustusasiakirjaa tai esitetyn matkustusasiakirjan epäillään olevan väärennetty. Kysymyksessä voi olla myös yritys kiertää maahantulosäännöksiä siten, että laillista maahantulo-menettelyä on käytetty väärin.¹³⁶ Väärinkäyttö voi tapahtua esimerkiksi siten, että ulkomaalainen on hankkinut viisumin tai oleskeluluvan salaamalla asioita tai antamalla vääriä tietoja, toisin sanoen väärin perustein.¹³⁷ Syynä voi olla myös esimerkiksi se, että ulkomaalaisen henkilötietojen tai sormenjälkien perusteella käy ilmi, että hänet on jo aiemmin hakenut turvapaikkaa toisesta EU-maasta, hän on ylittänyt EU:n rajan luvatta tai, että hänet on jo määrätty maahantulokieltoon. Poliisin suorittaman kiinnioton perusteet ovat samat, mutta kiinniotto tapahtuu esimerkiksi poliisin suorittaman liikenteen- tai järjestyksenvälvoimän yhteydessä tai ulkomaalaisen laitton oleskelu Suomessa paljastuu muiden poliisin suorittamien tehtävien yhteydessä.

Kun poliisi tai rajavartiomies ottaa kiinni, hän tekee säilöönotosta esityksen säilöön ottamisesta päättävälle. Säilöönotto on useimmiten tarpeellista siksi, että maahantulon hetkellä on epäselvää, onko lailliselle maahantulolle tai maassa oleskelulle perustetta ja onko ulkomaalainen mahdollisesti oleskeluluvan hakija, turvapaikanhakija, käännytettävä tai maasta karko-

¹³⁴ UlkomaalaisL 40 §

¹³⁵ Säilöissäpitoa selvittäneen työryhmän muistio 2001, 22

¹³⁶ Laittoman maahanmuuton torjunta 2014

¹³⁷ Laittoman maahanmuuton torjunta 2014

tettava. Säilöön ottamista koskevan päätöksen voi tehdä poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies ja rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Kun säilöön otosta on tehty päätös, se annetaan perusteineen tiedoksi säilöön otetulle tai hänen lailliselle edustajalleen. Lisäksi säilöönottopäätöksestä on ilmoitettava viipymättä ja viimeistään säilöön ottamista seuraavana päivänä säilytyspaikkakunnan alioikeudelle tai kiireellisessä tapauksessa muulle alioikeudelle, jotta käräjäoikeudessa voidaan varautua mahdolliseen säilöönottoasian tuomioistuinkäsittelyyn.¹³⁸

Kun säilöönottopäätös on tehty, säilöön otettu on pyrittävä sijoittamaan mahdollisimman pian säilöön otetuille ulkomaalaisille tarkoitettuun säilöönottoyksikköön.¹³⁹ Koska tällä hetkellä Suomen ainoa säilöönottoyksikkö, joka sijaitsee Helsingin Metsälässä, käsittää ainoastaan 40 paikkaa, säilöön otosta päättänyt viranomaisena joutuu useimmiten tekemään päätöksen säilöön otetun poikkeuksellisesta sijoittamisesta. Tilanne helpottunee vuoden 2014 loppupuolella, kun Joutsenoon avataan toinen säilöönottoyksikkö. Poikkeuksellinen sijoittaminen tarkoittaa sitä, että säilöön otettu viedään säilytettäväksi poliisin tai rajavartiolaitoksen ylläpitämiin pidätystiloihin. Säilyttäminen poliisin ylläpitämissä pidätystiloissa eli poliisivankilassa on lain mukaan mahdollista ja käytännössä varsin tavallista siksi, että säilöönottoyksikkö on täynnä. Päätös poikkeuksellisesta sijoittamisesta voidaan tehdä myös siksi, että ulkomaalainen otetaan säilöön kaukana lähimmästä säilöönottoyksiköstä. Tässä tapauksessa poikkeuksellinen sijoittaminen saa kestää poliisin pidätystiloissa enintään neljä vuorokautta ja rajavartiolaitoksen pidätystiloissa enintään 48 tuntia.¹⁴⁰

6.1.3 Viranomaisen päätös ulkomaalaisen säilöön ottamisesta

Ulkomaalaiseen kohdistettujen turvaamistoimien käytössä lähtökohtana on se, että ensin pyritään käyttämään lievempiä toimia ja vasta viimeisenä vaihtoehtona säilöönottoa. Säilöönottolalle on säädetty kolme erityistä edellytystä, joista vähintään yhden on oltava asiassa käsillä. Ensinnäkin ulkomaalainen voidaan määrätä otettavaksi säilöön, jos on aihetta olettaa, että hän aikoo estää tai huomattavasti vaikeuttaa itseään koskevaa päätöksentekoa piileskelemällä, pakenemalla tai muulla tavoin menetellen. Näitä seikkoja arvioitaessa huomioidaan ulkomaalaisen henkilökohtaiset ja muut olot. Edellytyksistä toinen on se, että säilöönotto on tarpeellista ulkomaalaisen epäselvän henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kolmannen edellytyksen perusteella henkilö voidaan ottaa säilöön, jos ulkomaalaisen henkilökohtaiset ja muut olot huomioon ottaen on perusteltua aihetta olettaa, että hän syyllistyisi rikoksiin Suomessa.¹⁴¹

¹³⁸ Säilössäpitoa selvittäneen työryhmän muistio 2001, 22

¹³⁹ UlkomaalaisL 123 § 2 momentti

¹⁴⁰ UlkomaalaisL 123 §

¹⁴¹ UlkomaalaisL 121 §

Säilöönottopäätöksessä esitettävät säilöönoton perusteet on pystyttävä perustelevaan. Säilöönotto epäselvän henkilöllisyyden perusteella edellyttää sitä, että ulkomaalainen on esittänyt epäluotettavia tietoja tai kieltäytynyt tietojen antamisesta, kun hänen henkilöllisyyttä on pyritty selvittämään. Myös muuta kautta on voinut käydä ilmi, ettei henkilöllisyyttä voida pitää selvänä. Pakenemisen vaaraa osoittaa esimerkiksi se, että lievempiä turvaamistoimia, esimerkiksi ilmoittamisvelvollisuutta, on jo kokeiltu, mutta ulkomaalainen on laiminlyönyt velvollisuutensa ilmoittautua poliisille. Pakenemisen vaaraa osoittaa myös se, että ulkomaalainen muuttaa toiselle paikkakunnalle, mutta jättää yhteystietonsa ilmoittamatta viranomaisille. Varsin tavallista on myös se, että ulkomaalainen on jo hakenut turvapaikkaa jostakin toisesta maasta, mutta kielteisen turvapaikka päätöksen saatuaan hän on paennut. Pakenemisen vaaraa arvioitaessa on otettava huomioon henkilön tilanne kokonaisuutena.¹⁴²

Alle 18-vuotiaan säilöön ottaminen on mahdollista, mutta ennen säilöönottopäätöksen tekemistä on kuultava sosiaaliviranomaisen edustajaa.¹⁴³ Lapsiasiavaltuutetun näkemys lasten ja lapsiperheiden säilöönotosta on varsin kielteinen. Lapsiin ja lapsiperheisiin tulisi ennemmin soveltaa vaihtoehtoisia turvaamistoimenpiteitä. Lapsia ei myöskään saa erottaa vanhemmistaan, ellei kyseessä ole poikkeustapaus. Alaikäisten säilöön otettujen poikkeuksellista sijoittamista on rajoitettu siten, että alle 18-vuotias säilöön otettu voidaan sijoittaa poliisiin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin ainoastaan silloin, kun hänen huoltajansa tai muu täysi-ikäinen perheenjäsen on otettu säilöön kyseisiin pidätystiloihin.¹⁴⁴ Alaikäisten säilöön otettujen sijoituspaikan määrittämisessä lähtökohtana on, että poikkeuksellista sijoittamista on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan aina välttämään.¹⁴⁵

6.2 Toimivalta ja säilöönottoasian käsittely tuomioistuimessa

Kuten jo kohdassa 6.1.2 on mainittu, säilöön ottamista koskevan päätöksen voi tehdä joko poliisin päällystään kuuluva poliisimies tai rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Toimivaltainen tuomioistuin säilöön ottamista koskevassa asiassa on säilöön otetun säilyttämispaikkakunnan kärjäoikeus. Tuomioistuin on ulkomaalaisen säilöön ottamista koskevassa asiassa päätösvaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa.¹⁴⁶ Kärjäoikeuden istunto voidaan pitää muussa paikassa ja muuna aikana kuin kärjäoikeuden istunnot yleensä.¹⁴⁷ Ulkomaalaisen pitäminen säilössä ilman tuomioistuimen päätöstä on sallittua vain neljän vuorokauden ajan säilöönoton alkamisesta lukien. Mikäli säilöön otettu pääsee ennen neljän vuorokauden määräajan kulumista vapaaksi, tuomioistuin-

¹⁴² UlkomaalaisL 121 §, 121 a §

¹⁴³ UlkomaalaisL 122 §

¹⁴⁴ UlkomaalaisL 123 § 5 momentti

¹⁴⁵ Lapsiasiavaltuutetun lausunto laeiksi ulkomaalaislain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta 2014

¹⁴⁶ UlkomaalaisL 124 § 3 momentti

¹⁴⁷ UlkomaalaisL 124 § 3 momentti

käsittelyä ei tarvita. Neljän vuorokauden säilössä pidon jälkeen päätösvalta asiassa siirtyy tuomioistuimelle.

Säilöönottoasian käsittely tuomioistuimessa alkaa siitä, kun säilöönottopäätöksen tehnyt viranomainen ilmoittaa päätöksestä tuomioistuimelle. Ilmoitus säilöönottopäätöksestä on tehtävä tuomioistuimelle viimeistään säilöönoton alkamista seuraavana päivänä ja se voidaan tehdä joko kirjallisesti tai puhelimitse. Puhelimitse saapunut ilmoitus on kuitenkin toimitettava käräjäoikeudelle viipymättä kirjallisena. Käräjäoikeuden on otettava säilöön ottamista ja poikkeuksellista sijoittamista koskeva asia esille viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kulutta säilöön ottamisesta.¹⁴⁸ Jos päätös poikkeuksellisesta sijoittamisesta on tehty sillä perusteella, että ulkomaalainen on otettu säilöön kaukana lähimmästä säilöönottoyksiköstä, asia on otettava tuomioistuimessa esille viimeistään vuorokauden kuluttua ilmoituksesta. Edellä mainittuja määräaikoja laskettaessa ei sovelleta määräaikalakia.¹⁴⁹

Säilöönotosta ja poikkeuksellisesta sijoittamisesta päättäneen viranomaisen on oltava läsnä säilöönottoasian käsittelyssä. Hän toimii asiassa vaatimuksen esittäjänä. Tarvittaessa säilöönotosta päättänyt voi määrätä itselleen myös sijaisen. Säilöön otetun on niin ikään oltava henkilökohtaisesti läsnä asian käsittelyssä. Muita käsittelyssä läsnä olevia henkilöitä ovat säilöön otetun avustaja ja tulkki. Käsittely etenee säilöönottoasiassa vastaavalla tavalla kuin varsinaisissa pakkokeinoasioissa. Säilöönottoasian ensimmäisessä käsittelyssä säilöön otetulle määrätään avustaja, jonka säilöönotosta päättänyt viranomainen useimmiten hankkii säilöön otetulle. Avustajan määräämisen jälkeen tuomioistuin pyytää avustajaa ottamaan kantaa siihen, onko säilöön otettu turvapaikanhakija ja jos on niin, onko hänen henkilöllisyytensä salaiseksi määräämiselle tarvetta.¹⁵⁰

Alkutietojen käsittelyn jälkeen vaatimuksen esittäjä toistaa tarvittavilta osin tuomioistuimelle kirjallisesti toimitetun vaatimuksen säilössä pitämisen jatkamisesta. Säilöönoton ja poikkeuksellisen sijoittamisen edellytyksiä käsiteltäessä vaatimuksen esittäjän on esitettävä selvitys asiasta ja perusteltava kantansa. Kun vaatimukset on esitetty, säilöön otettua on kuultava esitettyjen vaatimusten johdosta. Kun vaatimukset ja sen johdosta annettu vastaus on kuultu, tuomioistuin harkitsee säilössä pitämisen jatkamisen tarpeellisuutta ja edellytysten olemassaoloa. Tämän jälkeen säilöön ottamista koskevassa asiassa tehdään päätös, joka julistetaan istunnossa ja tulkin avulla käännetään säilöön otetulle.¹⁵¹

Ulkomaalaisen säilöön ottamista ja poikkeuksellista sijoittamista koskeva asia on otettava uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi viimeistään kahden viikon kuluttua edellisen säilössä

---

¹⁴⁸ Streng 2000, 16

¹⁴⁹ UlkomaalaisL 124 §

¹⁵⁰ UlkomaalaisL 125 §

¹⁵¹ UlkomaalaisL 125 §

pitämistä koskevan päätöksen antamisesta, jos säilöön otettua ei sitä ennen ole määrätty päästettäväksi vapaaksi.¹⁵² Asian käsittelee säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeus ja tuomioistuimen on otettava asia esille omasta aloitteestaan.¹⁵³ On varsin tavallista, että säilöäpitoaika on pidempi kuin kaksi viikkoa. Näin ollen uudelleen käsittelyt ovat varsin tavallisia. Säilöönottoasiat kuormittavat Helsingin käräjäoikeutta huomattavasti enemmän kuin Suomen muita käräjäoikeuksia. Tämä johtuu siitä, että Helsingissä sijaitseva Metsälän säilöönottoyksikkö on Suomen ainoa. Poikkeuksellisesti sijoitetut säilöön otetut ympäri Suomea siirretään Metsälän säilöönottoyksikköön sitä mukaa, kun sieltä vapautuu paikkoja. Tästä syystä kaikkien pitkäaikaisesti säilöön otettujen säilössä pitämistä koskevat asiat tulevat lopulta Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

6.3 Tuomioistuimen päätös säilöönottoasiassa

Säilöön ottamista koskevan päätöksen perustiedot, eli asianosaisten henkilötiedot, ovat samat kuin pakkokeinoasioissa. Säilöönottoasian ensimmäisessä käsittelyssä säilöön otetun avustaja pyytää yleensä säilöön otetulle oikeusapua ja avustajan määräämistä. Tiedot määrätystä avustajasta kirjataan päätökseen. Ensimmäisessä käsittelyssä otetaan kantaa myös siihen, onko säilöön otetun henkilöllisyyden salassa pitämiselle tarvetta. Jos henkilöllisyys määrätään pidettäväksi salassa, tieto tästä kirjataan päätökseen. Hakijan esittämä vaatimus sekä säilöön otetun puolesta lausuttu vastine kirjataan myös päätökseen. Vaatimus ja vastine kirjataan päätökseen mahdollisimman tarkasti, mutta lyhyesti.

UlkomaalaisL:n 126 §:n 1 momentin mukaan ”käräjäoikeuden on määrättävä säilöön otettu ulkomaalainen päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä säilössä pitämiselle ei ole”. Näin ollen päätöksen tärkeimpinä tietoina voidaan pitää säilöön ottamisen perusteita. Säilöönotto päätöksessä edellytykset jaetaan säilöön oton yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleisenä edellytyksenä on säilöönoton tarkoitus eli se viranomaisten toimenpide, joka säilöön otolla pyritään turvaamaan. Yleisiä edellytyksiä ovat säilöön otetun maahantulon edellytysten selvittäminen, hänen maasta poistamistaan koskevan päätöksen valmistelu tai sen täytäntöönpanon turvaaminen sekä säilöön otetun maasta poistumisen valvominen. Erityisinä edellytyksinä ovat luvussa 6.1.3 esitetyt erityiset edellytykset, joiden perusteella poliisin tai tullin viranomaisen voi päättää säilöön otosta.

Käräjäoikeus määrää ulkomaalaisen säilöön ottamista koskevassa asiassa annettavalla päätöksellä säilöön otetun passittamisesta säilytyspaikkaan. Passitus on kirjattava päätökseen. Jos edellytyksiä poikkeukselliselle sijoittamiselle ei ole, käräjäoikeuden tulee määrätä säilöön otettu säilytettäväksi ulkomaalaisen säilöönottotilaan. Käräjäoikeus ei useinkaan joudu puut-

---

¹⁵² UlkomaalaisL 128 §

¹⁵³ UlkomaalaisL 128 §

tumaan ulkomaalaisen sijoituspaikkaan, sillä säilössä pidosta vastaavat viranomaiset huolehtivat siitä, että siirto säilöönottotilaan tehdään heti, kun sieltä vapautuu paikka.¹⁵⁴

Päätös ulkomaalaisen säilöön ottamisesta on julistettava heti käsittelyn päätyttyä.¹⁵⁵ Tulkki kääntää päätöksen säilöön otetulle samalla, kun päätös julistetaan. Käräjäoikeus toimittaa kaikki säilöön ottamista koskevat päätökset vähemmistövaltuutetun toimistoon.

6.4 Säilöönoton päättyminen

Säilöön otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun edellytyksiä säilössä pitämiselle ei enää ole.¹⁵⁶ Vapaaksi päästämistä määrää asiaa käsittelevä virkamies tai käräjäoikeus. Koska säilöön otto ei pääsääntöisesti saa kestää yli kuutta kuukautta, säilöön otettu tulee päästää vapaaksi, ennen kuin mainittu aika on kulunut siitä, kun pidättämiseen oikeutettu virkamies on tehnyt päätöksen säilöönotosta. Yli kuuden kuukauden mittainen säilössä pito on mahdollista, jos säilöön otettu ei tee yhteistyötä palauttamisen toteuttamiseksi tai kolmannelta valtiolta ei saada tarvittavia paluusiakirjoja ja maasta poistamisen täytäntöönpano viivästyy näistä syistä. Viivästystilanteessakaan säilössä pito ei saa kestää pidempään kuin 12 kuukautta. Yli 12 kuukautta kestänyttä säilössä pitoa voidaan pitää kohtuuttomana, mistä syystä tuomioistuimien ei voi enää määrätä säilöön otettua pidettäväksi edelleen säilössä.¹⁵⁷

Kun poliisi tai rajavartiolaitos päästää säilöön otetun vapaaksi, siitä on ilmoitettava viipymättä säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeuteen. Ilmoitus voidaan UlkomaalaisL:n mukaan tehdä joko puhelimitse tai sähköisesti. Puhelimitse tehty ilmoitus on kuitenkin toimitettava viipymättä kirjallisena käräjäoikeudelle. Käytännössä säilöönotosta päättänyt viranomaisen toimittaa käräjäoikeudelle kopion säilöön otetun ulkomaalaisen vapaaksi päästämistä koskevasta määräyksestä. Määräyksestä käy ilmi syy, jonka takia säilöön otettu on määrätty päästettäväksi vapaaksi. Syy voi olla käännättämisen täytäntöönpano, maasta poistamispäätöksen täytäntöönpano tai se, että säilössä pitämisen edellytyksiä ei muusta syystä enää ole. Käräjäoikeuden kansliassa säilöönottoasia merkitään ratkaistuksi eli loppuneeksi ja määräyksestä ilmenevä säilöönoton päätympäivämäärä ja kellonaika kirjataan käräjäoikeuden diaariin.¹⁵⁸

---

¹⁵⁴ UlkomaalaisL 126 §

¹⁵⁵ UlkomaalaisL 126 § 1 momentti

¹⁵⁶ UlkomaalaisL 127 §

¹⁵⁷ UlkomaalaisL 127 §

¹⁵⁸ UlkomaalaisL 127 §

6.5 Muutoksenhaku säilöönottoasiassa ja säilöön otetun oikeusturva

UlkomaalaisL:n 129 § 1 momentin mukaan ”säilöön ottamista koskevaan viranomaisen ja käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla”. Käräjäoikeuden tekemästä säilöön ottamista koskevasta päätöksestä on kuitenkin mahdollisuus kannella hovioikeuteen ilman määräaika. Säilöön ottamista koskevasta päätöksestä tehty kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.¹⁵⁹

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä annetun lain 4 §:n mukaan ”säilöön otettua ulkomaalaista on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen”. Säilöön otetun oikeuksia ei saa rajoittaa enempää, kuin on välttämätöntä säilössä pidon tarkoituksen ja varmuuden sekä turvallisuuden ja järjestyksen säilyttämisen takia. Säilöön otetulla on oikeus pitää yhteyttä Suomessa olevaan vastaanottajaan, lähiomaiseen tai muuhun läheiseen. Lisäksi säilöön otetun yhteydenpitoa kotimaansa lähetystöön tai konsuliedustustoon ei saa rajoittaa. Säilöön otetulla on oikeus pitää yhteyttä myös kaikkiin niihin toimijoihin, jotka valvovat tai muulla tavoin vaikuttavat hänen oikeusturvansa toteutumista. Tällaisia toimijoita ovat muun muassa vähemmistövaltuutettu, oikeusavustaja, säilöönottoyksikön toimintaa valvova viranomainen ja erilaiset ihmisoikeuksien ja ulkomaalaisten asianmukaisten olojen toteutumista valvovat toimielimet. Vähemmistövaltuutetulla on oikeus vieraila poliisiin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloissa ja keskustella luottamuksellisesti säilöön otettujen ulkomaalaisten kanssa heidän oloistaan.¹⁶⁰ Vähemmistövaltuutetulla on myös oikeus saada tietoa säilöönottoa koskevasta asiasta.¹⁶¹ Tuomioistuin takaa omalta osaltaan vähemmistövaltuutetun tiedonsaantioikeuden toteutumisen siten, että kaikista säilöönottopäätöksistä lähetetään jäljennös vähemmistövaltuutetun toimistoon.

Oikeusapulaissa säädetään oikeudesta saada oikeusapua Suomessa. Ulkomaalaisella säilöön otetulla on oikeus saada oikeusapua Suomessa, koska hänen asiansa käsitellään suomalaisessa oikeusistuimessa.¹⁶² Säilöön otetun ei itse tarvitse hankkia oikeusavustajaa, vaan se on hakijan tehtävä. Säilöön otetun ei myöskään tarvitse maksaa saamastaan oikeusavusta, vaan avustajan palkkio maksetaan valtion varoista. Lisäksi säilöön otetulla on oikeus käyttää käsittelyssä tulkkia, mikäli hän ei ymmärrä viranomaisessa käytettävää kieltä.¹⁶³ Tulkattavana kielenä on joko säilöön otetun äidinkieli tai jokin muu kieli, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän.¹⁶⁴ Säilöön otetulla on lisäksi oikeus osallistua tuomioistuimen käsittelyyn omalla äidinkielellään tai muulla kielellä, jota hän puhuu ja ymmärtää. Tämä tarkoittaa sitä, että säilöön otetulle tilataan jokaiseen käsittelyyn tulkki, jonka tehtävänä on kääntää säilöön ote-

¹⁵⁹ UlkomaalaisL 129 §

¹⁶⁰ UlkomaalaisL 123 §

¹⁶¹ Etnisten vähemmistöjen oikeudet

¹⁶² Oikeusapulaki 2 §

¹⁶³ UlkomaalaisL 203 §

¹⁶⁴ UlkomaalaisL 203 §

tulle asiaan vaikuttavat asiakirjat, suullinen käsittely ja lopulta päätös. Lisäksi tulkki on tarvittaessa mukana myös säilöön otetun ja avustajan välisessä neuvottelussa ennen käsittelyä tai sen jälkeen.

7 Lopuksi

7.1 Työn onnistuminen ja toteutuksessa esiin nousseet haasteet

Aloitin opinnäytetyön suunnittelun ja tekemisen alkukesästä vuonna 2013. Koska tein opinnäytetyötä työn ohella, sen valmistuminen viivästyi useita kertoja ja opinnäytetyön tekemisestä muodostui lopulta noin vuoden mittainen projekti. Ajankäytön hallinta olikin mielestäni yksi suurimmista haasteista. Toisaalta työn valmistumisen viivästymisellä oli myös hyviä puolia kuten se, että oma tietämykseni pakkokeinoasioista on lisääntynyt huomattavasti kuluneen vuoden aikana sitä mukaa, kun olen itse opetellut pakkokeinosihteerin työtehtäviä. Pakkokeinosihteerin työ on antanut huomattavaa tukea opinnäytetyön laatimiselle, mutta myös opinnäytetyön laatiminen on auttanut minua työn oppimisessa. Mielestäni on ollut mielenkiintoista tietää pakkokeinoasioiden lainsäädännöstä ja asioiden taustoista enemmän, kuin mitä sihteerin työssä onnistuminen vaatii. Opinnäytetyön tekeminen on ollut erittäin opettavainen prosessi, jonka aikana olen oppinut paljon sekä pakkokeinoasioista että oman ajankäytön suunnittelusta.

Opinnäytetyön laatimisprosessin aikana oikeudellisen alan lähteiden tuntemukseni on lisääntynyt huomattavasti, samoin tiedonhankintataitoni. Etenkin UlkomaalaisL:n mukaisista säilöönottoasioista oli saatavilla erittäin vähän tietoa ja kirjallisia lähteitä. Näin ollen melko suuri osa säilöönottoasioihin liittyvistä tiedoista perustuu puhtaasti lakiin ja lain ohella siihen, mitä itse tiedän aiheesta. Oma tietotaitoni työssä esiteltävistä asiaryhmistä on varsin hyvällä pohjalla ja näin ollen oli toisinaan haastavaa etsiä lähteitä oman tiedon tueksi, kun asia itsessään oli minulle itsestäänselvyys. Samasta syystä asioita oli toisinaan haastavaa kirjoittaa siten, että myös aiheeseen perehtymätön henkilö saisi niistä mahdollisimman selkeän kuvan. Pidin riittävän monipuolisten lähteiden löytämistä alun perin työn onnistumisen suurimpana uhkana, mutta lopulta se osoittautui lähes kaikkien asiaryhmien osalta helpommaksi, kuin mitä alun perin oletin. Etenkin pakkokeinolakia käsittelevää oikeuskirjallisuutta koskeva lähde-materiaali on kirjasta riippumatta lähes identtistä. Joiltain osin pakkokeinolakia käsittelevässä kirjallisuudessa esitetyt asiat olivat siirtyneet tuoreen lainmuutoksen myötä oikeushistoriaan. Oli siis selvää, että lait ja virallislähteet osoittautuivat luotettavimmiksi lähteiksi.

Työn liitteenä olevan ohjeen laatimisessa suurimpia haasteita olivat ohjeen tekninen toteutus ja tietotekniikkaan liittyvät ongelmat. Jouduinkin laatimaan osan ohjeesta lähes alusta asti uudelleen useita kertoja, koska havaitsin, ettei ohjeen tekeminen onnistu sekä Microsoft Office- että Open Office -tekstinkäsittelyohjelmia käyttäen. Koska suurin osa ohjeessa esitellyistä

työvaiheista ja asioista oli minulle jo tuttuja, asioiden kirjoittaminen helppolukuisella, mutta kuitenkin riittävän informatiivisella tavalla, oli toisinaan hankalaa. Ohjeen tarkistusvaiheessa ongelmaksi muodostui se, ettei ohjeen testikäyttäjäksi saatu sellaista henkilöä, jolla ei olisi ollut kokemusta pakkokeinoasioiden käsittelystä. Virheiden havaitsemiseksi tarkastuskeroja jouduttiin tekemään useita, ohjeen laatimisen eri vaiheissa. Ohjeen laatimisen aikana yhteistyö pakkokeinokanslian esimiehen kanssa toimi hyvin. Sain tarvittaessa apua ohjeen tekemiseen sellaisten asioiden osalta, joista minulla ei ollut vielä kokemusta. Lisäksi kansliaesimies tarkasti ohjetta sitä mukaa kun sen kokoaminen eteni. Tämä mahdollisti sen, että suurin osa virheistä saatiin korjattua jo ennen viimeistä testikäyttövaihetta.

Ohjeelle asetetuista tavoitteista tärkeimpiä olivat sen helppokäyttöisyys, selkeys ja informatiivisuus. Ohjeen on tarkoitus olla apuna uuden työntekijän perehdyttämisessä ja tukea itsenäisen työskentelyn kehittymistä. Uusien työntekijöiden lisäksi ohjeesta on apua myös vanhoille työntekijöille tilanteissa, joita tulee vastaan harvemmin. Jo ohjeen laatimisprosessin aikana ohjetta on käytetty esimerkiksi silloin kun vangittu on määrätty vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Tämän myös esimieheni on huomioinut palautteessaan. Saamastani palautteesta voidaan päätellä, että ohjeelle asetetut tavoitteet ovat täyttyneet ja sen perusteella voidaan myös ajatella, että työaika säästyy kun tieto on helposti löydettävissä.¹⁶⁵

7.2 Kehitysehdotuksia Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokanslialle

Olen pyrkinyt laatimaan tämän työn liitteenä olevan ohjeen siten, että sitä voidaan käyttää myös sähköisenä versiona. Sähköisen version hyötynä on paitsi paperin säästäminen, myös se, että ohje on helposti päivitettävissä. Toivonkin, että tulevaisuudessa ohjeiden ajantasaisuudesta huolehditaan säännöllisin toimin. Tavoitteena on se, että aina kun tulee jokin uusi asia tai käytäntö, se lisätään ohjeeseen. Samalla voidaan huolehtia siitä, että vanhentunut tieto poistetaan ajantasaisesta ohjeesta. Ehdotan, että uuden ohjeiston käyttöön oton jälkeen pakkokeinokanslian ohjekansiot järjestetään uudelleen ja vanhentunut tieto arkistoidaan. Vanhentuneiden asiakirjojen ja ohjeiden arkistointi sekä tuhoaminen koskettavat myös vanhentunutta sähköistä aineistoa, jota on vuosien varrella kertynyt varsin paljon.

Uuden ohjeen käyttöönoton myötä myös pakkokeinofraasien tunnistenimiä tulisi mielestäni päivittää ja fraasien kuvauksia yhdenmukaistaa ja selkeyttää. Nykyisessä muodossaan fraasit eivät ole listalla loogisessa järjestyksessä ja monet täysin eri tilanteissa sovellettavat fraasit on nimetty liian samankaltaisilla nimillä. Ehdotan, että fraasien nimiä muutetaan siten, että ne menevät aakkosjärjestyksessä loogiseen järjestykseen ja ryhmittyvät entistä paremmin eri juttutyyppeihin mukaan. Koska fraasien tunnistenimien on oltava lyhyitä, fraasien kuvausten tulisi antaa tarkempaa tietoa siitä, missä tilanteessa mitäkin fraasia käytetään. Fraasien ni-

---

¹⁶⁵ Liite 2

met ja selitteet voidaan päivittää esimerkiksi siten, että pakkokeinokanslian henkilökunta pohtisi yhdessä pohtia sellaisia fraasien nimiä, jotka kertovat enemmän niiden sisällöstä ja mieltisivät samalla fraaseille uudet selitteet. Fraasien päivittäminen mahdollistaisi myös sen, että myös uusi työntekijä, joka vasta opettelee pakkokeinosihteerin työtä, löytäisi niiden joukosta tarvitsemansa.

Mielestäni yksi tärkeimmistä kehittämiskohteista Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokansliassa on toimintatapojen yhtenäistäminen. Toimintatapojen yhtenäistäminen tehostaa kanslian toimintaa entisestään ja auttaa pitämään yllä asiakirjapohjien ja asioiden käsittelyn laadukkuutta. Yhtenäisillä toimintatavoilla on huomattava vaikutus esimerkiksi uuden työntekijän perehdyttämisen onnistumisessa. Kun toimintatavat ovat yhtenäiset, myös uusi työntekijä oppii oikean tavan toimia, eikä häntä tarpeettomasti sekoiteta useiden eri toimintatapojen opettamisella. Toimintatapojen yhtenäistämällä voidaan helpottaa ja selkeyttää myös pakkokeinokanslian sisäistä tilastointia. Tällä hetkellä esimerkiksi istuntopäivän juttujen lopputuloksista laadittavan tilastolistan tekemiseen on mielestäni liian monta eri käytäntöä. Eriävät käytännöt aiheuttavat sen, että tilastoja on monimutkaista laatia, kun jutun lopputulos ei välttämättä käy selvästi ilmi tilastolistasta. Tästä seurauksena on se, että tilastojen lukeminen on erittäin monimutkaista, jos tilastojen laatimistapa ei ole tarkasti tiedossa.

Päivittäisten juttulistojen laatimisessa kannatan tilastolistan kanssa yhtenäisen toimintatavan sopimista ja ohjeistamista. Mielestäni olisi etenkin tärkeää määrittää ne tiedot, jotka on vähintään mainittava tilastolistalla. Tästä olisi apua niin tilastoinnin kuin juttulistojen myöhemmän hyödynnettävyydenkin kannalta. Juttulistojen tallentaminen tietokoneelle yhtenäisillä nimillä helpottaisi niiden löytymistä. Kun juttulistat löytyvät tietokoneelta vaivattomasti, voitaisiin välttyä myös turhalta tulostamiselta, kun juttulistaa ei enää tarvitsisi tulostaa jokaiselle sitä haluavalle sihteerille, vaan jokainen löytäisi päivän juttulistan koneelta.

Pakkokeinokansliassa on käytössä paperiversiona oleva lista, jolla seurataan syytteen nostamista koskevia määräaikoja vangitsemisasiossa. Listaan merkitään määräaikojen pidennykset sekä päivämäärät, jolloin esitutkinta on saapunut syyttäjänvirastoon ja milloin haastehakemus saapui käräjäoikeuteen. Lisäksi listalle merkitään tieto vangitun mahdollisesta vapauttamisesta. Mielestäni lista olisi helpommin päivitettävissä ja käytettävissä sähköisenä versiona. Listan ylläpitäminen pelkästään sähköisenä versiona takaisi myös sen, että tiedot olisivat aina ajan tasalla. Myös listan ulkoasu kaipaa mielestäni päivittämistä, sillä tämänhetkisessä muodossaan se on varsin vaikeaselkoinen.

Uuden työntekijän perehdyttämisen tueksi ehdotan jonkinlaisen perehdytyslistan laatimista. Listassa voidaan laatia esimerkiksi siten, että siihen on kirjattu eri työtehtävät ja työtehtävän perään kohta, johon voidaan merkitä kun tehtävä on käyty läpi ja opeteltu. Näin ollen myös

uusi työntekijä tietäisi, mitä hänen edellytetään osaavan ja mitä asioita on vielä käymättä läpi. Tämä helpottaisi myös kokonaiskuvan muodostumista kanslian lukuisista eri työtehtävistä.

Lähteet

Kirjallisuus

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2012. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. 4. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Jokela, A. 2012. Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu Oikeudenkäynti II. 3. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Linna, T. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum.

Saraviita, I. 2011. Perustuslaki. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Tapanila, A. 2009. Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa. Helsinki: Edita

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vuorenpää, M. 2009. Prosessioikeuden perusteet. Helsinki: Talentum

Virallislähteet

Hallituksen esitys n:o 222 Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. 2010.

Oikeusministeriön asetus n:o 953 vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsitte-lystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa. 2013.

Sähköiset lähteet

Etnisten vähemmistöjen oikeudet. Vähemmistövaltuutettu. Viitattu 23.4.2014.
http://www.ofm.fi/fi/etninen_syrjinta/oikeudet

Helsingin käräjäoikeus. Viitattu 14.4.2014.
<http://oikeus.fi/karajaoikeudet/helsinginkarajaoikeus/fi/index.html>

Laittoman maahanmuuton torjunta. 2014. Sisäasiainministeriö. Viitattu 3.4.2014.
http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/laittoman_maahanmuuton_torjunta

Lapsiasiavaltuutetun lausunto laeiksi ulkomaalaislain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta. 2014. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 4.4.2014. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1879199>

Säilössäpitoa selvittäneen työryhmän muistio. 2001. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 3/2001. Viitattu 4.4.2014.
[http://poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/EB62AA254C21B86CC2256B13004BCF00/\\$file/sailossapito.pdf](http://poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/EB62AA254C21B86CC2256B13004BCF00/$file/sailossapito.pdf)

Julkaisemattomat lähteet

Käräjäoikeuden rikosoikeudelliset asiat 1.1. - 31.12.2013. 2014. Oikeusministeriön intranet. Viitattu 14.4.2014.

Pakkokeinoasioiden kuukausitilastot vuodelta 2013. 2013. Helsingin käräjäoikeus, osasto 3 / pakkokeinokanslia. Viitattu 15.4.2014.

Liitteet

Liite 1 Kansilehti: Ohje pakkokeinoasioiden käsittelystä	58
Liite 2 Kansliaesimiehen palaute pakkokeino-ohjeeseen	59

Liite 1 Kansilehti: Ohje pakkokeinoasioiden käsittelystä

Liite on tallennettu arkistokappaleeseen.

OHJE PAKKOKEINOASIOIDEN KÄSITTELYSTÄ

Helsingin käräjäoikeus / Pakkokeinokanslia

Päivitetty 27.5.2014

Liite 2 Kansliaesimiehen palaute pakkokeino-ohjeeseen

Kansliaesimiehen palaute pakkokeino-ohjeeseen

Annica Tommisen laatima ohje kärjäsihteereille on hyödyllinen etenkin uuden kärjäsihteerin perehdyttämisen välineenä. Henkilökohtaisen perehdyttämiskakson jälkeen uusi sihteeri pystyy pitkälti ohjeen työvaiheita seuraamalla hoitamaan eri tyyppisten vapauden menetykseen liittyvien pakkokeinoasioiden vaatimat työtehtävät. Ohjeessa käydään selkeästi ja yksityiskohtaisesti läpi jokainen työvaihe huomioon ottaen erilaiset mahdolliset ratkaisut asiassa sekä istuntoa edeltävät ja sen jälkeiset työtehtävät. Ohje on käyttökelpoinen myös pidempään pakkokeinoasioita hoitaville kärjäsihteereille. Tiettyjä vapauden menetykseen liittyviä pakkokeinoasioita, kuten matkustuskieltoja, tulee harvemmin kullekin sihteerille eikä niihin välttämättä pääse muodostumaan rutiinia. Tällöin ohje toimii hyvänä välineenä tarkistaa, onko kaikki tarpeelliset työvaiheet tullut hoidettua. Ohje säästää myös työaikaa, kun tarvittava tieto löytyy ohjeesta eikä asioita tarvitse läheteä erikseen selvittämään esimieheltä tai työkavereilta.

Pirjo Kuikka
kärjäsihteeri
pakkokeinokanslian esimies